

MODRA
OPTICA
LETO
VII

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta št. 3.
Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 1. ŠTEVILKE

DECEMBER

Milena Mohoričeva: Dr. Ivan Prijatelj šestdesetletnik

Božo Vodusek: Pesmi

Marijan Fuchs: Mimo Albanije v l. 1935.

M. Č.: Lev N. Tolstoj: Tri smrti

Zapiski:

Janko Lavrin o Hamsunu (*Peter Donat*)

Poročila

Razno

DR. IVAN PRIJATELJ 60LETNIK

MILENA MOHORIČEVA

Dr. I. Prijatelj se je rodil 23. decembra 1875 na Vinicah pri Sodražici. Maturiral je 1898 v Ljubljani, promoviral za doktorja filozofije 1907 na Dunaju, nakar je mnogo potoval: v Petrograd in v Moskvo, v Varšavo, Pariz itd. Od 1905—1919 je bil v dvorni biblioteki na Dunaju uradnik s slavističnim referatom, od 31. avgusta 1919 pa je redni profesor slovenskih literatur novejšje dobe na slovenski univerzi v Ljubljani.

Za šestdesetletnico pripravljajo njegovi učenci izdajo njegovega eseja »Profili naših preporoditeljev«, na kar opozarjamo svoje čitatelje.

»Po teh letih romanja so pričakovali moji profesorji, da se prislonim k univerzi. Mene je žejalo po domovini. Kadarkoli sem se na svojih potih komu predstavil, vselej in vsakomur sem moral predstaviti tudi svojo domovino: kje leži, kaj hoče, kaj dela in na kakšna dejanja svojih sinov opira svojo zahtevo po majhnem prostorčku na soncu? In v tistih časih sem pisal skice naše domovine; napisal sem jih za Madžare, za Nemce, za Srbe in Ruse, pripovedoval jih od ust do ust celo daljnjim Fincem. Vsakdo je zahteval samo »sliko« brez razglabljanj, brez postajanj, brez preiskovanj. A jaz sem ob vsaki besedi, ki sem jo zapisal, čutil vedno bolj praznoto in gluhoto vsega tega, kar sem od svojih učiteljev in iz naših knjig vedel o naši preteklosti. Strastno se mi je zahotelo stopiti v intimnejšo zvezo, v podrobnejši, neposrednejši dotik z njimi, ki so snovali tenko nitko slovenskega kulturnega življenja iz dobe v dobo. In vzel sem v roke knjigo za knjigo, od Trubarjevega katekizma do tega, kar je včeraj izšlo. Proučil sem protestantizem, da bi v njem našel prvi zasnutek one nitke, ki se imenuje ideja slovenskega naroda. Zasledoval sem, kako se je ta trgala v katoliški reakciji, se krepčala v prosvetljenstvu Zoisovega kroga, se ovijala v francoskem interregnu že okrog administracije, akademično se napela v Čopovem krogu, liki zlata struna zazvenela v geniju naroda, v Prešernu, in se potem nadrobno razpletla najprej v politične, potem tudi v kulturne in sploh socialne svrhe.

In sedaj mi je to ostalo. Za to nitko: idejo slovenskega naroda hodim kakor platoničen zaljubljenec. In za drugo rabo nisem. Svoje profesorje tolažim, da se habilitiram za rusko in poljsko literaturo, ki ju seveda še vedno spremljam — drugo leto, a vedno bolj se mi zdi, da ne bo nič iz tega. Jaz bom sedel pri svoji zaljubljenki, za katero ni vseučiliške stolice na svetu.«

In vendar je usoda nagradila njegovo zvestobo. Postal je profesor na mladi slovenski univerzi. — Sanje so lepše, dokler se ne uresničijo, želje in hrepenenja so vedno višja od vsakdanjosti. To je tragika marsikaterega življenja in je prav gotovo tudi ključ do zgodbe Prijateljevega življenja. —

Nam dekletom je bil nič koliko všeč. Kaj je vzbujalo toliko odmeva in simpatij prav pri študentkah, mi je bilo jasno šele mnogo, mnogo pozneje. Najpreje se je seveda v vsem razlikoval od filistrozne okolice, iz katere smo izšle; tudi njegovo naziranje o ženah, ki se je jasno pokazalo ob Mariji Konopnicki, Karolini Svetli in drugih, je bila nova muzika za naša ušesa, ko smo bile doslej na srednjih šolah deležne v tem pogledu vsega obilnega blagoslova, kar ga premore kranjsko zaplotništvo. Prijatelj je človek imaginacije, je najčistejši in morda edini resnični slovenski bohem: človek, čigar odnos do življenja je zasanjan, nadrealen, iz katerega črpa vse svoje življenje neusahljivo inspiracijo. Zdi se, da hodi kakor mesečen po nevarnem slemenu: zdaj, zdaj ga bo poklical iz krute realnosti neprijazen glas in ga strmoglavil v grozečo globino.

Prihajal je v predavalnico navadno v suknji. Vrgel aktovko na mizo in slekel plašč ter ga obesil na klin. Sedel je, malo zahrkal ali zakašljaj, kakor je naneslo, popravil črno obrobljena očala in si pomencal oči. Zdaj se je začela njegova coprnija. S svojimi rokami, ki so bile videti iz avditorija kakor roke doktorja Mirakla iz Hoffmannovih pripovedk (in te so prešmentano coprniške) je segel v aktovko in položil na mizo rokopolis.

Vsi smo sedeli v mali, provincijalni Ljubljani, ki je bila kljub vsej imenitnosti in kljub vsej naši ljubezni do nje malomeščansko omejena in zaostala. Vsi smo pravkar izšli iz te sredine. Tedaj je spregovoril Prijatelj in je razgrnil pred nami svetovne perspektive.

Materijal, ki ga je obravnaval, bi bili morda dobili tu ali tam zbranega v tem ali onem »špehu«. A Prijateljevi akcenti, njegov temperament, njegov sijajni esprit, ogromna erudicija, da, celo domača in značilna ribniška melodija njegovega stavka, nam je nudila neprimerno več, kakor bi nam mogel nuditi najbolj inštruktiven in metodično neoporečen učbenik tega sveta. —

Profesor Prijatelj je napisal okrog 160 člankov, razprav in knjig. To je bogata žetev njegovega plodnega življenja. Položil je temelje slovenski kulturni in literarni zgodovini, izdal kritične izdaje naših pisateljev, pisal širom sveta o naši slovenski domovini. To so njegove nevenljive zasluge.

A morda so najzanimivejše in najlepše one njegove stvari, ki ne spadajo v strogo znanost in s katerimi je Prijatelj postal utemeljitelj slovenskega eseja. Te bodo dale Prijateljevemu imenu tudi v bodoče trajen blesk. Meni so najdražja pisma iz Moskve, Petrograda in Pariza (LZ 1904 in SN 1904), njegove Perspektive v LZ 1906 in uvodi v Murna, Stritarja in Aškerca. To niso več zgolj znanstvena prizadevanja, ampak izpoved osebnosti, ki je vzknila iz polnega življenja. V njih nam je iskati Prijatelja človeka, ki ni bil nikdar suhoparen in dolgočasen znanstvenik-profesor, marveč vedno in v prvi vrsti človek, ki ljubi svojo zemljo, svetovljan, ki je moral sam sebi dajati odgovor na vsa vprašanja Evrope, bohem, ki je ril po podzemeljskih in nadzemskih tajnah človeške usode, ena naših najmarkantnejših, do konca izdelanih osebnosti, ki se je z vsem mladeniškim ognjem in navdušenjem vedno uvrstila v vrsto delavcev za napredek lastnega naroda in človeštva.

Prijatelj življenjski credo obsega troje stvari: idejo slovenskega naroda, slovenski jezik, umetnost. Tako je izrazil sebe in svoj svetovni nazor. Videli smo, kako je njegova življenjska pot stala v znamenju ideje

slovenskega naroda. Kaj mu je jezik in kako ga razume, je pokazal v uvodu k svoji razpravi »Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848—1857«, ki je izšla v »Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino« leta 1924.:

»Važen pogoj za svoboden razmah in razvoj literature tvori vprašanje književnega jezika. Jezik, ki je v materialnem obratu, n. pr. v trgovini morebiti res samo občilo, pomeni v duševnem življenju naroda, zlasti pa v njegovi literarni umetnosti vse kaj pomembnejšega in znamenitejšega. Ni treba, da bi današnji človek pripisoval jeziku vse one čare, ki jih je videla in slutila v njem zanosna romantika, s čimer pa je — to moramo vendar priznati — vprav ona jako mogočno pospešila preporod raznih, zlasti malih in tudi slovanskih jezikovnih kultur; nekaj je v jeziku, kar ga visoko povzdiguje tudi nad takoimenovana sredstva drugih umetniških panog, n. pr. upodablajoče in glasbene umetnosti. Jezik ni samo več nego toni in glasila, ampak tudi več nego barva, platno, marmor in bronca. Vse to so res samo mrtva, umovom vseh narodov enako uslužna, sama na sebi indiferetna sredstva, ki ožive šele takrat, ko se jih posluži kot svojih izrazil umetnik. Jezik pa je živa, že od sto in sto umov in vekov pregneta snov, on ni izdelek, ampak umotvor, aparat, v katerem kot takem že leži misel in čustvo, preden se ga polasti mislec ali poet, da v njem snuje nove umotvore misli in čustev. V jeziku leži kontinuiteta med davnino in sedanostjo rodu. Tam, kjer je prestala ona, nadaljuje ta. Zato je jezik duševna zakladnica, tvoreča ponos slednjega naroda. Da govorimo v jeziku, ki so vanj položili svoje najboljše duhovi kakor Trubar, Vodnik, Prešeren, Levstik, Aškerc, Cankar, Župančič itd., to daje naši besedi polet, pogum, samozavest. Jezik je naš paladij tudi zato, ker je v njem bila od pamtiveka naša celokupnost, samobitnost in svoboda. Naj je narod še tako razdeljen po geografskih zaprekah in političnih mejah ter pregrajah, vsekdar je bil jezik ona, včasih edina vez, ki nas je kot narod družila v eno pod tem vnanjim vidnim znamenjem naše notranje samostojnosti. — Glavni elementi narodnosti: način mišljenja, verovanja, čustva in običajev, kulturne samodoločbe, vse to dobiva izraz in posodo v jeziku. Jezik raste in se širi ter dviga kakor drevo, plast na plast. Njega tvorba je konstantna in prirodna. Ona dovoljuje samo organsko rast, ker ni umetno delo, ampak življenjsko ustvarjanje. Ta tvoritev celokupnega naroda ne dopušča nikakih skokov brez nevarnosti, da se vse skupaj usuši in strohni. Nešteto sestavin se zлага v stavbo jezika, a vse to motajo vanjo soglasno z merili in načeli, ki leže že v osnovi: kamenom, štrlečim preko začrtanega merila, se brusijo robovi, da se vlegajo v stari sklad, kakor bi bili zrastle v njem. Genialna inicijativa posameznikov, prihajajočih iz osrčja naroda, neizmerno pospešuje rast jezika, diletantska samovoljnost, ki ima svoj vir v edini dobri volji in v kakih postranskih, četudi idealnih tendecah, bega stvaritelje samo v nenormalnih časih, dostopnih umetničenju, stopa pa popolnoma v ozadje v dneih mirne, organske rasti, v katerih jezik počasno pa dosledno stremi po razločni, umevni enostavnosti, po glavnem pogoju vsakega dogovora, po pritrditvi večine, kar je vedno bil in bo vsak jezik... Jezik je večni mladenič, čigar rast ne preneha nikdar, jezik je večno ustvarjanje, jezik je življenje, o katerem marsikaj vemo, kako je hodilo, a ničesar, kam pojde, razen morebiti to, da samega sebe, to je svoje preteklosti ne bo zatajilo nikoli po geslu: nobena kulturna vrednota še ni

zastoj eksistirala. In literarno razvit jezik je prvovrstna kulturna vrednota...«

Kako dojemljiv je bil in kako subtilno, intimno je doživljal umetnine, priča njegovo pismo iz Moskve: »Črešnjev vrt' ni drama, ampak pesem, labodja pesem umirajočega plemstva in anahronizma, pripovedujoča nam o tem, kako življenje kot velika reka teče, odnašajoč vse rastline, ki se ne drže z lastnimi koreninami njenega dna. In zgodilo se je, da je odnesel val lepo delteče cvetje ter ga popustil v kotanjah ob bregu. Tam leži in mi vemo, da se nikoli več ne zgane, dvigne. Zagrajeno je, zaprto kakor stari plemiški sluga v zaklenjeni hiši, odločeni prihodnjo pomlad na smrt...«

To je dokazal v popolni meri v svojih uvodih. O Murnu bo pisal še marsikdo, zbral bo nov material, pridedil obsežnejšo izdajo pa vendar ne bo kos Prijateljevemu neposredno občutenemu, iskrenemu uvodu. Tudi uvodu v Aškerca in Stritarja ne, ker je v njih tudi Prijatelj »spel oba kozmična konca« — to pa ni dano vsem smrtnikom.

Najbrže ni nihče več tako jasno in precizno izpovedal svojega umetnostnega nazora kakor Prijatelj v svojih »Perspektivah«:

»Vse delo človeške zavesti ni nič drugega nego opredeljevanje neopredeljenega, uglaševanje razglašenega... Zakaj vse nepreiskano človeka obenem straši in vabi, da je pokoren in drzen, ker sta bila v človeku kakor v vseh organizmih vedno oba osnovna elementa življenja: smelost in plahost, pogum in pokornost, upornost in resignacija, delo in molitev — princip individualizacije in princip asocijacije. Zato je bilo na poljih najbolj intenzivnega delovanja človeške duše: v religiji in umetnosti vedno toliko demonizma.«

*

»Pa porečesh: čustvo ima svoje mesto tam, kjer še ni razuma, a imaginacija se umika, čim se pojavlja misel, Jaz pa ti pravim, da bi najstriktnejša misel ne mogla izhajati brez elementov čustva. Ti, ki misliš, da je eksaktna znanost brez njih, poglej v matematiko, in mistično znamenje ∞ se bo ozrlo vate s svojimi skrivnostnimi očmi. In v geometriji boš čul pogovor o zagonetni točki, ki se v njej dve vzporednici sečeta. To je *A b s o l u t*. Skrivnost je to, ki jo nosi na dnu svojih raziskavanj s seboj vsa znanost, naj bo še tako eksaktna v svojih razlagah. Po pravici pravi torej Villiers de l'Isle-Adam: »La science consiste à transporter le mystère dans l'explication.«

*

»Enote ne more doseči razum, ki je navezan na mnogoličnost. Enota je postulat čustva, v katerem ni zakona različnosti, v katerem vsa protislovja skupaj živé, katero je samo enota.«

*

»Prvo iskanje resnice je bilo umetnost in poslednje bo tudi umetnost.«

*

»Iz velike tvoriteljice-imaginacije se je izločila znamenita mojstrica-misel. Na polju širokih simbolov so se osamosvojile tesne definicije, v področju centralnih žarkov je nastal samostojen spektrum, katerega prizma se zove pozitivnost. Poslednjih, realiziranih, zemeljskih odsevov se je polastila misel, in zakoni in razmerja, ki jih je odkrila, so naše

resnice. Ko pa bo nastala iz zemeljskih resnic ena resnica, ko bo najden glavni žarek našega planeta in nas, takrat se bo misel zopet združila s svojo eterno starejšo in večjo sestro, prestopila »večne stene« svoje prizme in se spočila v naročju imaginacije, sedeče pred prestolom Enega, Večnega... In umetnost bo poslednja resnica.«

*

»Zato je v umetnosti forma izredne važnosti. Vzeta sicer iz vidne realnosti ni nikdar gola realnost ali priroda sama. Čim je kos prirode postal simbol, je izgubil svojo indiferentnost, neurejenost. Žarek večnega Misterija, ki je v vsem, se zazna in zasveti v njem kot samostojnem celku, stopajoč v njegovo središče in se zbira kakor enako uglašena struna z umetnikovim genijem v eno. Najvišje harmonije postaja poln najkonkretnější predmet — simbol; prozoren postaja in od žarka v njegovem osrčju in genijeve bližine je ves svetel. Blešči se in kakor prst sredi križpoti prirode kaže v čisto določeno smer.«

*

»V soglasju, v katerem je forma z idejo, simbol z večno iskanim, leži prav za prav ves umetniški užitek. To je zadoščenje stvaritelja in zmagovalca, ki je združil oba kozmična konca, ki je odsev večnosti ujel v končnost, ki je reduciral v simbol to, kar ne pozna mej. Zato so simboli večni. In večna je umetnost. Zakaj ona je »povratek k Enoti. Njen genij obstoji namreč kakor Ljubezen in Smrt v tem, da rešuje od vse hipnosti, zunanosti, začasnosti, pogojnosti in slučajnosti element večnosti in enote, ki sije onkraj vse vidnosti globoko na dnu vsake bitnosti.«

*

»Umetnost je v svojem bistvu religioznega značaja... To soglasje je pretrgalo dogmatiziranje religij takrat, ko je misel ponižala Boga v svoje področje, ko je človek preložil princip Enote iz večnoene in neprotislovne domovine njene — čustva, v prebivališče mnogoličnosti in pozitivnih enot — v misel, podvrženo vsem peripetijam in evolucijam njegovim... V takem stanju religije je umetnost religioznejša od religije. Svobodna slika ali pesem človeka bolj ubere nego predpisana molitev.«

*

»Iskanja poslednjega časa gredo veliki sintezi nasproti. Glasneje nego kdaj govori zavest enote, v kateri je materija in duh, ideja in kvaliteta, misel in čustvo. In človek in stvari prihajajo do svoje veljave in svojega pomena. Človek se ne zapira več pred zunanjim mrakom vase in ne kleči več samo pred lučjo svoje individualnosti. Iz mračne tesnobe se je zasvetila pot, odgrnila smer, na firmamentu je odprlo čustvo nebo. In vse stvarce so dvignile svoje glave, uprle žarke svojih oči v smer Enote in se strnile k skupni zavesti željenega, vročega, velikega iskanja, v katerem je smisel življenja od vekomaj do vekomaj.

Merilo je ostal človek, ker drugega nima, a danes se ne govori več o umotvoru kot o opoju in drugih sredstvih, delujočih na živce. Sedaj se v kritiki govori o tem, kako globoko je umetnik prodril v predmete, koliko njih žarkov je združil z žarkom svojega genija v eno in v kako sugestivnih simbolih jih je podelil občinstvu, da ž njimi zlije plamene svoje duše, jih oživi ob njih in zagori naproti — novi, višji, svetlejši in

enotnejši evoluciji. In kar dviga in vodi človeka na tej poti, kar ga razvija v njegovi večni smeri, to ostaja, vse drugo odpada samo od sebe. To je kritika, ki jo je vršil človek nezavedno vso svojo zgodovino, sedaj pa se je zaveda.« —

Naš čas se je v marsičem odmaknil od tega »estetičnega načrta«. Tudi generacije, ki jim je dajal Prijatelj na univerzi prve pobude in ki zrejo v njem v marsikaterem pogledu svojega očeta, so ubrale treznejšo, bolj realno pot. Vsakdo pa, kdor bo resno in iskreno stremel in delal, se bo na neki točki sešel z njim, najsi bo pot njegovih misli na videz še tako drugačna.

Ob šestdesetletnici mu iskreno želimo še mnogo plodnih let. S prepričanjem mu lahko zakličemo:

Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo.

PESMI

BOŽO VODUŠEK

I

Poleti sem šel večkrat na poljane,
takoj pritekla mucka je za mano
in z njo je ubiralo vseh pet mladičev
pot pod noge h koncertu drobnih ptičev.

Tam zunaj sem se vsedel jaz na beli
mejnik, oni pa so okrog čepeli;
tako smo poslušali brez vstopnine
in vsak obujali pri tem skomine:

jaz iz zavisti do teh nemaničev,
ki nič ne mislijo, da je svet ničev
in vriskajo, da smejo sploh živeti;

a mucki, bolj konkretnega mišljenja,
so vsi zamaknjeni od poželenja
hoteli kar za stavo z njimi peti.

II

Domenil se je z bratom za kupčijo,
a ko je ta zavohal, da bo šlo
slabo, je brž zapustil kompanijo.

Od jeze nad neizpolnjeno obljubo,
ki mu je povzročila težko izgubo,
je prvi brat umrl za kapjo.

Mrlič seveda ni govoril v krsti,
ko je nezvesti stopal v prvi vrsti,
ves črn, v cilindru in fraku, za pogrebom
pod dobrim in prizanesljivim nebom.

A tretji, ubogi brat, ki je vse vedel,
in ki je prav odzadaj blato bredel,
je tiščal v žepu rožni venec skrit,
proseč za rajnkega nebeški svit.

III

Ko sem ponoči stopil v svojo novo
najeto sobo, sem zagledal sovo
na steni, ki je dvigala peruti
neslišno, kot da hoče vsak čas vzpluti.

Ustrašil sem se, a takoj pomiril,
nagačil jo je, umetno našopiril,
razprl ji krila, vstavil ji bodeče
oči ponosni imetnik lovske sreče.

Vendar potem pa se je neprestano
mi vsiljevala vso slabo prespano
noč v sanje njena žalostna in nema

podoba, ki svoj lastni jaz posnema,
in, kot da čuti plen, že dviga glavo
za rop, a služi le ljudem v zabavo.

MIMO ALBANIJE V L. 1935.

Odlomek iz potopisne knjige »Z jadrnico v Grčijo«.

MARIJAN FUCHS

Ko sem letos poleti s palico in nahrbtnikom pešačil po Dalmaciji, nisem niti slutil, da bom v tem dobrem mesecu, kar sem bil z doma, doživel več burnih in nevarnih trenutkov kakor doslej v vsem življenju.

V Dalmacijo sem se bil napotil s pohlevno željo, da bi se nasrkal sonca, pa tudi zlahtnega južnega vina, ter prebil nekaj tednov v tisti življenjski preprostosti, ki jo more dati le morje. Zakaj proti enostavnosti obmorske pokrajine se zdijo slovenski in vobče celinski predeli, največ gozdni, kakor baročno bogastvo, ki s svojo prekipevajočo pestro rastjo burijo duha, da bega s predmeta na predmet, od oblike do oblike in ne najde miru. Na morju pa se ti življenjsko okrožje poenostavi in skrči na troje nespremenljivih stvari: na oblok vedrega neba, na sonce ter na ploskev morja. Tu je vsa rast bolj skopa in dragocena, oblike pa preprostejše in enostavnejše. — Če si v tem svetu znal živeti, začutiš ob povratku, da ti je notranjost postala nekoliko podobna tej pokrajini.

Na morje sem se bil napotil brez načrtov. Premišljeval nisem ne do kod pojdem ne kdaj se vrnem. Nekaj dni po tem, ko sem spoznal, da moram na potepanje, sem že popival po dalmatinskih krčmah ter pri vinogradnikih, jedel ribe pri ribičih, se sončil in kopal. Poležaval sem v skopih sencah fig in oljk, prenočeval pod cipresami in bori, da sem

vse dni dišal po suhi borovi smoli kakor češarki, ki jih je rahel nočni veter trgjal z vej in spuščal name.

Potem sem se naveličal tega pohajanja in se napotil na Hvar. Prehodil sem peš ves otok, nato sem se prepeljal na Pelješac in prišel v Orebić, kjer sva se s Tigrčkom — mojim sopotnikom — zopet za nekaj dni ustavila in se nastanila na orebiški plaži.

Tudi tu si nisva delala preglavic z načrti za prihodnje dni. Navajena sva bila storiti tako, kakor nama je pač padlo v glavo v tistem trenutku, ko sva se morala že odločiti. Malo sva resda koketirala z mislijo na Grčijo, toda vse preudarjanje in računanje nama ni moglo dati trdnega prepričanja, da bova letošnje poletje res v Grčiji.

Ali iz tega si nisva mnogo storila. Saj se lahko potepava tudi drugod. Muzejev in podobnih zgradb, kjer so ljudje konzervirali spomine na preteklost, ker jim je njihova sedanost preveč prazna, ne ljubiva, in te navlake je v Grčiji menda neznansko veliko. Drugega pa imava vsega že tukaj dovolj: sonca, morja in vina.

Vse orebiške dni se nama je smehljaj iz daljave sinji Mljet. Odločila sva se še, da se popeljeva tja, toda dogodki so stvar obrnili drugače.

Ko sva se vračala iz Orebića, kamor sva bila šla nakupit kruha in druge hrane, srečava na cesti ob plaži človeka, ki naju ustavi in vpraša:

»Sind Sie Deutscher?«

»Nein, nein,« odgovoriva oba hkrati. »Iz Slovenije sva.«

»Ali potujete s parnikom?« se je zanimal tujec in bil takoj domač.

»Ne. Pešačiva po Dalmaciji in kadar zmanjka trdnih tal pod nogami, stopiva tudi na ladjo. Cilja nimava, zato se nama ne mudi preveč naprej.«

»Ach so,« je rekel in povedal, da se bomo še videli, ker ostane tudi on še nekaj dni v Orebiću. Naglo se je poslovil in odhitel za spremljevalcem, zagorelim in mišičastim človekom, brez dvoma Dalmatincem, in kmalu sta oba izginila za ovinkom.

Zvečer, ko sva na spodnjem koncu plaže lovila zadnje sonce, sva opazila od daleč, kako prihaja tujec k nama. Bil je majhne postave in šibak, kakor da bi okrnel sredi rasti. Iz kratkih, širokih usnjatih hlač so molele ko žveplenke tanke noge. Na njih se je vsaka mišica in kita ostro odražala. Kasneje je povedal, da uživa opij. Lase je imel pšenično svetle, čelo ogromno in nenaravno oblasto, brado pa ozko in koničasto. Kljub vročim poletnim dnevom je nosil volnen jopič. Kadar je govoril ali se smejal, so se rezke poteze obraza začrtale še globlje.

Predstavil se je za Anderssona, prisedel na drobno kamenje in pričel z običajno konverzacijo, kakor je pri takih srečanjih navada. Kmalu je povedal, da je Holanec, rojen na Javi, kamor je prišel njegov oče, ki obhaja letos osemdesetletnico, pred šestdesetimi leti kot holandski kolonist iz svoje evropske domovine. Da je ing. agronom, ki že nekaj let nepretrgoma potuje po svetu.

Mož je sprva imponiral in dva mlada človeka, navajena na enakomerno vsakdanjost — izvzemši te dneve na potovanju, ki pa se nama je zazdelo ta hip tako klavrno in malopotezno! — sta bila vznemirjena nad pripovedovanjem žilavega tujca. — Zdaj ima Holanec z Jave v načrtu Grčijo in sicer na izreden, pustolovski način: z jadrnico. Midva sva strmela in bilo nama je, ko da poslušava njegovo govorjenje skozi sanje. Dejal je, da je v ta namen našel v Splitu po naključju »primerne« dečka in kupil

jadrnico, ki mu jo ta »mornar« upravlja. Čez nekaj dni odpotujeta iz Orebića naprej, naprej, vse do Grčije.

Nama se je zdelo vse to tako izredno. Skoraj sramovala sva se pred tujcem, ko sva mu pripovedovala o najinem »potovanju«. Če živiš v majhnih razmerah, se kmalu odvadiš, oziroma se nisi bil prav za prav nikoli navadil, pričakovati izrednih, nevsakdanjih stvari. Če pa živiš v velikem svetu, životaríš tako bedno, da tudi ne moreš slutiti, kdaj te bo vrgel kak nenavaden, redke doživljaj iz ždenja med knjigami in papirji.

Prihodnji dan naju je Holandec povabil bliže k svojemu ležišču pod orjaškim, stoletnim borom. Odhod na Mljet sva za nedoločen čas odložila, ker sva želela, da bi nama tujec kaj pripovedoval o svojih potovanjih.

Zvečer je Holandec nekam odšel. Tedaj sva se seznanila tudi z njegovim spremljevalcem iz Splita, ki sva ga od daleč že poznala po tem, ker je vse te dni neprestano čepel na jadrnici kakor mačka in švigal sem in tja po morju. Ostali smo v razgovoru sami in kar nama je pripovedoval on — ker je bil vedno v kopalnih hlačkah, mu človek ne bi prisodil, da je poročnik jugoslovanske trgovske mornarice — je popolnoma izpremenilo podobo, ki sva si jo s Tigrčkom ustvarila o njunem potovanju na podlagi Holandčevega pripovedovanja.

V resnici je jadrnica poročnikova lastnina in za potovanje v Grčijo je on iskal tovariša. Našel ga je — zopet »po naključju« — v Holandcu, ki se je v dneh njegovega odhoda mudil v Splitu. Po njegovih obzirnih besedah sva sklepala, da se je Holandec od Splita do sem precej slabo obnesel in da poročnik s sopotnikom ni zadovoljen. Pripovedoval je o vsakovrstnih budalostih, ki jih je eksotični Javanec počenjal na poti. Poudaril je zlasti njegov nagon po tem, da se je delal važnega in sila pomembnega svetovnega potnika. Ko sta se ustavljala pri preprostih ljudeh po obmorskih vaseh, ki so se radovedni zbirali na bregu ob njunem prihodu, je Holandec vselej privlekel na dan kopico razglednic z Jave in iz vseh mogočih kotov sveta, jih rinil ljudem v roke ter jim pripovedoval v angleščini — da ga nihče ni razumel, ga ni prav nič motilo — kod je že vse bil in kako je tam. Poročniku, ki ga je Javanec prosil, naj ljudem tolmači njegove besede, se je seveda zdelo vse skupaj komično, posebno, ker so bile razglednice navadne barvaste podobe, ki jih lahko kupiš v vsaki boljši trgovini s papirjem. Povedal je na kratko ljudem, kaj tujec pripoveduje, ter jim pojasnil njegovo bahavost. Ljudje so se smejali in majali z glavami, Holandec pa, ki je mislil, da je to izraz njihovega občudovanja in navdušenja, je bil zadovoljen. Hvalil je ljudi in rekel, kako je dalmatinsko ljudstvo razumno in koliko smisla ima za take stvari. —

Ko je vzšel mesec, se je poročnik vljudno poslovil in odšel spat v jadrnico. Rekel je, da s prvim vetrom odpotuje.

Holandec, ki mu je poročnik gotovo povedal, da je govoril z nama, je menda kar slutil, da nama je povedal polno resnico. V prihodnjem pogovoru je bil glede svojega jadrnanja v Grčijo bolj skeptičen. Pravil je, da mu ne prija »večno pozibavanje« jadrnice na valovih in da bolj ljubi »solidna tla« pod nogami; da se mu zdi majhna barčica premalo zanesljiva za tako dolgo pot in tako dalje in tako dalje...

Opazil sem, da se je razmerje med poročnikom in Holandcem v Orebiću precej ohladilo. Še ob jutru tretjega dne, ko bi morala oditi, si nista bila na jasnem, kako in kaj bo. Holandec je mencial in nejasno cikal na

to, da bi še nekaj dni ostala v Orebiću — »potem bi se pa že nekako uredilo,« je rekel — kajti kraj in okolica sta mu izredno všeč. (Nama pa je prvi večer zabavljala čez monotonost dalmatinske pokrajine!) Poročnik je odločno vztrajal pri tem, da je nesmiselno odlašati z odhodom.

Bilo je čisto zabavno. S Tigrčkom sva sedela v senci košatega bora in poslušala njuno pričkanje. Poročnik se je z jadrnico primaknil k bregu kolikor mu je dopuščalo dno, Javanec pa je stal do kolen v morju in prepričeval Dalmatinca, da so njegovi predlogi edino umestni. Tako sta se pogovarjala in sporazumevala, ne da bi se sporazumela.

Potem pa se je zgodilo vse čisto nepričakovano. Najprej v šali, potem pa v resnejšem pogovoru naju je poročnik pozval, naj greva z njim. Sam, je dejal, ne potuje rad, in ko je videl, kako se trga Holandčeva dobra volja, je bil v zadregi za sopotnika.

Najprej je hotel imeti s seboj samo Tigrčka, ko pa je ta izjavil, da potuje z menoj in da me ne more kar tako na lepem pustiti samega, je po daljšem premisleku rekel, naj greva oba. Sicer je rekel to z manjšim navdušenjem ko prvokrat, ko je šlo samo za Tigrčka. Poleg tega je zdaj začel govoriti tudi o tem, da so trije ljudje prevelika teža za majhno jadrnico, da bi bila posebno še s prtljago preobtežena in o mnogih drugih razlogih, ki govorijo za to, da gresta sama s Tigrčkom na pot.

Moj sopotnik se ni mogel odločiti. Vpraševal me je, kaj mu svetujem. Dasi se mi je zdelo poročnikovo prizadevanje, da bi naju ločil, zelo čudno in nerazumljivo, sem dal Tigrčku popolno svobodo. Poudaril sem, da je name povsem nevezan in da naj zase odločuje po svoji uvidevnosti.

Potem je začel siliti moj sopotnik še mene in ko sem rekel, da mi je pač vseeno, kod in kako potujem, in da potujem lahko tudi sam, je vprašal poročnika, če naju vzame oba. Meni se je ves razgovor do zadnjega zdel samo šala, zato sem tudi ves čas med »pogajanjem« ostal primerno ravnodušen. Ko pa nama je poročnik stavil edini pogoj, pod katerim naju sprejme na »jahto«, sem uvidel, da gre zares.

Pogoj je bil, da se tudi vrneva z njim do Splita.

Po najinem nagle, kaj malo premišljenem »da« nama pravi, naj prineseva svoje nahrbtnike v jadrnico. Čez nekaj minut je veter napel jadra in odmaknili smo se od brega. Holanec nam je navdušeno mahal. Zraven njega je stala hčerka nekega nemškega profesorja, ki je prišel v Orebić na počitnice, in se smehljala. Ker se je Holanec zadnje dni mnogo družil z njo, sem vedel, da je tudi ona eden izmed vzrokov, ki so ga zadržali na »solidnih tleh.« Že takoj v začetku vožnje pa nama je povedal »kapitan«, kakor sva bila začela nazivati »poveljnika« naše »ladje«, tudi to, da mu »Holanec« ni bil všeč zato, ker se je res preveč bal morja, valov in zibanja na njih.

Ker sva se na barki takoj znašla in udomačila, je poročnik izrazil upanje, da naju ne bo treba izkrcati, dokler ne pridemo v Grčijo. Da bi naju preizkusil, nama je v kratkih besedah naslikal vse strahote morja in neviht na njem; naglasil je, da mora človek na taki vožnji mnogo vzdržati in da je treba za tak podvig precej napora. »Jadrnica je sicer grajena najsolidneje, ali vendar —« je obstal sredi stavka.

Midva sva bila navdušena. Zagotavljala sva mu, naj bo miren in brez skrbi. — —

Jadra so bila v elegantnem boku napeta in drseli smo po morju kakor po olju. Jutro se je razcvetelo v vroč dopoldan, mistral se je prebujal

nad valovi in jadrnico gnal neslišno dalje. Bilo je čudovito tiho, orebiška obala se je vedno bolj odmikala in zavijala v modrino, v daljavi na jugu pa se je potapljal v bleščečo sinjino zapuščeni Mljet. — Le včasih je nepričakovano pljusnil rahel val v bok ladjice, ki je rezala gladino kakor šiljast nož.

Jadrnica, ki smo z njo pluli, je bermudskega tipa, čigar bistvo je, da jadro nima zgornjega prečnega droga, temveč je trikotno platno (pri navadnih jadrnicah je platno četverokotno), pritrjeno naravnost na konico jamborja. Nadaljnji znak bermudske jadrnice je ta, da je pokrita in da ima le majhno odprtino v sredini, ki se pa more tudi hermetično zapreti, tako da je videti tedaj kakor majhna podmornica. Krovne deske so prevlečene s platnom, odprtina v sredi se pa s posebnim patentom tudi popolnoma zadela s specialnim platnom, ki vzdrži tudi tedaj, ko valovi prekrijejo vso ladjico.

Jadrnica je dolga 4·25 m, z nosom vred 4·5 m. Široka je meter in pol, jambor je visok 6 m, površina obeh jader pa je okoli 14 kvadratnih metrov. Teža se giblje med 600 do 700 kg (kakor je prtljaga.) Dno je obteženo s 100 kg svinca. Poročnik je dal zanjo Din 14.000—, in če stane navadna ribiška jadrnica od Din 700— do 1000—, že to dovolj priča, kakšne kvalitete je. — Solidna je bolj ko marsikatera jahta, o čemer se prepriča vsakdo, ki samo enkrat vidi, s kakšno eleganco odbija najhujše valove, ki butajo vanjo in jo oblivajo do krova. Njen rilec prereže vsak val, ki zdrvi proti njej, in njeni boki ukrotijo vsak naval težkih vodnih gmot, ki jo hočejo stisniti in vreči v zrak.

V dolgih popoldanskih urah, ko smo brez dela sedeli na jadrnici in pluli naprej, nama je včasih poročnik pripovedoval odlomke iz svojega dosedanjega pomorskega življenja.

Star je osemindvajset let, — s Holandcem, ki smo ga bili pustili v Orebiću, je iste starosti — in pomorsko akademijo je dovršil l. 1929. v Kotoru. Kasneje je »navigaval« tri in pol leta skoro po vsem svetu. Obplul je vso severno afriško obalo in velik del zapadne — pri tem nama je pripovedoval o Arabcih in njihovi čudni naravi —, dalje vse obale evropskih sredozemskih držav — govoril nama je o življenju v italijanskih in španskih pristaniških mestih — ter Atlantik. Bil je tudi v Južni Ameriki. Skoro celo popoldne nama je pravil o vrvenju in življenju v pravljicnem mestu Rio de Janeiru...

Drugače pa poročnik ni rad govoril o sebi. Trdil je, da človekovo osebno življenje nima velikega pomena. Kadarkoli sem mu hotel s čisto stvarnimi besedami ugovarjati ali kako drugače izraziti svoje misli, ki so se razlikovale od njegovih, je kmalu prekinil razgovor z besedami, da »ne voli, da filozofira«. Če sem mu z golo logiko, ki bi jo tudi otrok razumel, dokazoval nedoslednost njegovih izjav, mi ni nikoli priznal, da imam prav, temveč se je vselej zazrl v tla, stisnil zobe, me uporno pogledal in rekel: »Ostavite vi mene i moje nazore na miru; sigurno vam neče uspjeti, da ih promjenite!« — Zaman sem ga prepričeval, da nimam niti najmanjšega namena, izpreminjati njegovih nazorov; molčal je jezno in gledal po morju.

V vseh razgovorih sem spoznaval, da ne more ali pa noče biti stvaren. Vedno je bil prizadet in oseben, in kmalu sem se prepričal, da mi kljubuje namenoma. Temu sem se tem bolj čudil, ker je bil drugače umerjen

in premišljen človek. V začetku potovanja, ko sva si bila še bolj tuja — in taka sva si ostala do konca, le da sva se kasneje bolj navadila drug drugega — sem poizkušal najti vzrok njegove neprijznosti v tem, ker je bil na moč redkobeseden. Redkobesedni so vsi ljudje, sem si mislil, ki mnogo živijo z naturo. Zakaj narava je hladna in brezobzirna, in vase zaprt je človek, ki živi z njo.

Toda kasneje sem se neštetokrat uveril, da poročnik ni kdo ve kako naraven človek. Pravi vzrok njegove nerazpoloženosti proti meni, ki sem jo na potovanju stalno okušal, je izviral odtod, ker bi mnogo rajši videl, če bi bil jaz ostal v Orebiću in bi bil on sam šel s Tigrčkom v Grčijo.

In šli smo naprej.

Obpluli in spoznali smo jadransko obalo, ko da bi bili najbolj pedantni geografi. Okušali smo vse udobje in vse grenkosti takšnega potovanja, spoznali smo morje in njegove lastnosti, vetrove in njihove muhavosti; srečevali smo se z zanimivimi ljudmi, kadar smo bili na suhem, in z delfini, kadar smo bili na morju. Tudi z morskimi psom smo se srečali, — bili smo si na doseg roke — tako da so postala vsa znanstva, ki so mogoča na morju, popolna.

Ko smo odhajali iz Boke Kotorske, smo doživeli prvi večji vihar na morju. »Večji« seveda za nas, ki smo se vozili z jadrnico.

Nebo je bilo že ves dan zamegleno in mračno, da je temačnost oblakov segala do površine vznemirjenega valovja. Morje je bilo svinčeno sivo in brez leska, kakor da je kalno. Valovi so se premikali počasi, s težavo, ko da bi se z največjo muko hoteli otresti svoje teže.

V daljavi je morje mrko pošumevalo. Težke vodne gmote so se zadrževano besnostjo zaletavale v pečine in se sivkasto penile. Celo uro smo že pluli med obema bregovoma, ki tvorita izhod iz Boke. Črta odprtega morja pred nami je bila vedno daljša in ploskev razjarjenega vodovja se je zmerom bolj večala — z njo pogled v brezčuten srd mrzle nature.

Ko smo pustili za seboj trdnjavo Mamulo in se odmaknili že nekaj milj od obrežja, je začelo drobno, tiho deževati. Jadrnico smo bili že poprej pokrili in zaprli, da bi je ne zalili metrski valovi, ki smo se na njih gugali. Sami pa smo čepeli na »krovu«, neusmjljeno izpostavljeni neurejenim, vihravo križajočim se valovom, kajti veter, ki nas je gnal naprej, ni bil mistral. Ta stalni dopoldanski in popoldanski veter ima resda velike, toda urejene, kompaktne in vzporedne valove in zibanje na njih gre samo v smeri navzgor — navzdol, ne pa tudi sem in tja, kakor so nas mikastili drugi, divji in manj »plemeniti« vetrovi, ki oblikujejo površino morja do groteskni oblik. Mistral umerjeno vali težke, temne vodne gmote pred sabo in njegova smer je samo ena in nespremenljiva. Drugi vetrovi pa so razdivjani kakor jata peklensčkov, ki plešejo in se prekopicujejo. Valovi se ženó kakor besni naprej, v hipu obstanejo in se pogreznejo v nič, in že je na njihovem mestu nov val, ki pridrvi s strani in v trenutku menja smer; trešči z vso silo navzdol, kjer se morje že oblikuje spet v novo podobo. — To je ples morja in kriki in žvižgi vetrov so njegova glasba.

Pluti po takšnem morju se pravi, potrpežljivo prenašati vse muhavosti, ki si zanje izbere morje prvo najbližjo žrtev. Hudomušnost ter iznajdljivost vetra in valov je neizčrpna in ko vidiš, kakšne nesramne šale si

dovoljujejo počenjati s teboj, bi bilo nesmiselno protestirati in se upreti. To bi te lahko stalo glavo! Bolje je, predati se svojemu trenutnemu gospodarju in se smejati z njim vred.

Če naravnavaš krmilo — pusti ga, naj valovi po svoji volji loputajo z njim! Ako ga trdno držiš in ga zaperstaviš silnemu pritisku, te kakor za šalo prevrne. Če nateguješ vrvi plahutajočih jader in loviš veter — popusti in zrahljaj vse vrvi ter zvij jadro! Ako ga napneš, se veter zaleti vanj kakor besen bik in v naslednjem trenutku se bo jadro nagnilo tako močno, da bo vzporedno z morjem. Zato izpusti krmilo, če ga držiš, in zrahljaj vrvi, če so napete.

Tako smo pluli že nekaj ur. »Kapitan« je čepel na koncu jadrnice in poizkušal včasih, ko je veter za hip ponehal, vsaj malo krmariti. Tigrček je sedel zravnanih nog na nasprotni strani vélikega jadra, jaz pa sem čepel, stal ali pa sedel na »provi«, sprednjem delu jadrnice. Ker sem bil tu najbolj izpostavljen brizganju in močenju razdivjanega valovja, sem najrajši stal in se držal za jambor, zakaj na ta način so me dosegli curki le do pasu in mi močili le noge. Kadar sem se od dolgotrajne stoje utrudil in sem počenil ali sédel, me je že prekril po hrbtu, ramenih in po glavi brezobziren val, ki ga je rilec čolna razpolovil in ga tako v še višjem loku pognal kvišku. Tako nisem nikoli vedel, kako naj se namestim, da bi se čim lepše izognil utrujajočemu brizganju penečega se morja.

Včasih me je obličevalo tako vztrajno in brez presledka, da se je voda cedila in curljala z mene, kakor da bi imel tisoč izvirov v svojem telesu — s komolcev, z brade, s kopalnih hlačk, z nosu, s trepalnic, od ušes!

Buf — je planil vame val in se mi razletel ob čelu kakor steklena krogla.

Tigrček se ni mogel vzdržati smeha. »Tako čaroben, tako eleganten je bil ta curek,« mi je govoril s sočutnim smehljajem in me gledal s svojimi velikimi, plavimi očmi. Ali tudi njega je kmalu prišel potipat obilen val, ki se je pognal čez vso širino jadrnice, in preden si je Tigrček dovolj namencal s slano vodo zalite oči in otrl obraz, mu je že prišel povedat nov val, da je vse brisanje in otiranje zaman.

Glede tega neprostovoljnega kopanja je bil na najboljšem »kapitan«, ki pa je imel to naporno skrb, da se je z jadrnico po možnosti izogibal ali vsaj deloma ublaževal strahovite sunke. Le včasih, kadar je bil kak val hitrejši kakor mi, se je od zadaj zaletel vanj, mu po mačje splezal po hrbtu in se mu mnogokrat pognal tudi čez glavo.

Kadar je kdo izmed nas posebno krepko okusil, da je morje slano — ne samo v stvarnem, ampak tudi v prenesenem pomenu! — smo se vsi glasno zasmeli. Ali tega smeha je bilo konec, ko da bi odrezal, zakaj naš položaj ni bil ravno tak, da bi se mogli iz srca smejati.

Bili smo goli, mokri, lačni in prezebli. Droben dež je pršil iz megle nad nami. Ves dan ni sonce posijalo niti za sekundo; sam pri sebi sem se čudil, kako je mogoč, na »sinjem« Jadranu tako pust, mrk in zastrt dan.

Jadrnica je gibčno plezala po valovih in se bliskovito pogrezala v doline med njimi, ki so nam zastirale razgled. Valovi so bili tolikšni, da so zakrili našim očem pogled na obrežne hribe, ki so se le iz časa v čas, kadar nas je kak val sunil kvišku, da smo ga zajahali, prikazali kakor medle kulise in spet poševno omahnili v morje.

Počasi se je začelo temniti in mraz je postajal še ostrejši. V poltemi je bil pogled na razdivjanost krog nas še strašnejši. Od premraženosti smo trepetali in zobje so nam šklepetali kakor v najhujši zimi.

Ker smo pluli v ravni liniji, smo se nehote približali kopnemu. Obrisi skalovlja so postali jasnejši, čeprav je že legel nanj mrak. Švignili smo mimo nekaj lepih zalivov, ki pa so bili nenaseljeni in pusti. Zato nismo všli vanje. Tam bi ne dobili niti suhih drv, da bi si mogli speči jajca na olju, niti bi ne mogli najti mesta, ki bi bilo dovolj varno pred valovi in vetrom, da bi mogla jadrnica in mi z njo brez nevarnosti prenočiti. Zalivi so bili vsi na široko odprti; zijali so proti nam kakor velikanska usta, v katerih je grgralo, sikalo in se penilo morje, ki je surovo bilo ob skale.

Slednjč se je odprl pred nami ozek, dolg zaliv, ki je nad njim medlo blestela svetla lisa večernega neba. Skozi odprtino na nebu se je izvil bled sončni žarek, ki je kmalu zamrl. Torej se še ni pripravljalo na noč — le pooblačilo se je tako močno, da smo mislili tako.

Za nas je bil ta žarek kakor rešitev, zakaj v njegovi luči se je zasvetila v globini zaliva hiša, hiša z ljudmi...

V naslednjih dneh smo bili v Budvi, kar je pomenjalo dober korak bliže državni meji. Kolikor bolj smo se približevali trenutku, ko jo bomo morali prestopiti in se podati na albanska tla, tem bolj nam je bilo tesno. Ne, da bi nas bilo strah — morje je morje in vetrovi so v Albaniji in Grčiji prav takšni kakor v Jugoslaviji. Le dokumenti!

Dokument niso bili v redu. Sicer smo imeli vsi trije osebne izkaze, ki so potrebni za potovanje v inozemstvo, toda z nami je bil četrti, ki je bil brez njih, in ta četrti je bila — naša jadrnica! S Tigrčkom sva kaj debelo pogledala, ko nama je »kapitan« lepega dne povedal, da tudi jadrnica potrebuje svoje listine — in še celó tri!

»Kapitan« ji v Splitu ni preskrbel nobene, dasi je vedel, da jih mora imeti in katere.

Kakor hitro namreč priploveš v tuje pristanišče, pristopi k tebi uradnik luške kapetanije in te vpraša, ali ima jadrnica — ali kar koli že, s čimer si pač priplul — zdravstveni list. To je potrdilo pristaniške oblasti, kjer je jadrnica doma, da je ondotna luka zdrava ter brez kužnih bolezni. Če te listine nimaš, ima pristaniško poglavarstvo pravico, da ti brod zapleni.

Drugi dokument, ki te hladni mož zanj vpraša, je dovoljenje za plovbo. Brod namreč, ki je v domači luki registriran s svojo številko in pogosto tudi z imenom — navadno zelo romantičnim — ne sme po svoji volji zapuščati okrožja »rodne« luke. Če želi to storiti, mora njegov lastnik sporočiti svoje namene luški oblasti, ki nato prevozno sredstvo pregleda in ugotovi, ali je tega sposoben ali ne. V ugodnem primeru izda oblast plovbeno dovoljenje, če pa ne, mora ostati doma. — Tudi tega dokumenta za svojo jadrnico »kapitan« ni imel.

Tretja stvar pa je karakteristika prevoznega sredstva. Pristaniški urad ima namreč — kakor pač sleherni urad — tiseč rubrik, ki vanje vpisuje vse, kar je vsaj malo sposobno pluti po morju. Čolničke in čolne, ribiške čolne in jadrnice, motorne čolne, jahte in tako dalje — vse od navadne deske, ki je sposobna nositi tvojo težo, pa do največjih parnikov.

»Kapitan« je imel svojo jadrnico prijavljeno v rubriki »jadrnice za sportno ribarjenje« menda zaradi manjših pristojbin. Ker pa se ne sme

»ribariti« izven področja domače luke, bi že zaradi tega ne bil smel oditi iz Splita brez dovoljenja. Storiti bi bil moral vsaj to, da bi bil dal prepisati jadrnico v rubriko »jahte«. — Da bi na vseh teh listinah in prošnjah zanje kar mrgolelo kolekov, je gotovo, in mogoče prav zaradi tega ni opravil teh formalnosti, preden je šel na pot.

Tako smo pluli brez dokumentov. V vsaki luki, kjer smo se ustavili, so nas vprašali zanje in povsod smo povedali, da nimamo nobenega. — »Kako se sploh drznete oditi iz domače luke brez njih?!« so se jezili uradniki in si belili glave, kaj naj storijo z nami. In povsod smo jim morali svečano obljubiti, da se na mestu vrnemo domov. Ko pa smo se skesano »vračali« in nedolžno odhajali iz luke, smo se v primerni oddaljenosti potuhnili in naglo švignili naprej.

Ali kmalu smo se naveličali večnega zasliševanja in sklenili, da bomo odslej potovali na skrivaj. Začeli smo se ustavljati samo na pustih krajih, kjer ni pristaniških oblasti in kjer živijo samo preprosti ljudje. A še tu smo se ustavljali samo toliko, da smo obnovili zalogo pitne vode in hrane.

Sprijaznili smo se z mislijo, da moramo nadaljevati pot kakor gusarji. Dokler smo bili v Jugoslaviji, smo vedeli, da bo še nekako šlo. Kaj bo pa potem, ko prekoračimo mejo?

Znano nam je bilo, da albanska obala ni prav gosto naseljena in da se bomo morali zaradi tega ustavljati ter preskrbovati z vodo in hrano predvsem v večjih krajih in po mestih, kjer pa so spet te nesrečne pristaniške oblasti. V drugih državah je poleg tega brez dokumentov še teže ko v državi, ki si nje državljan.

S takšnimi neprijetnimi občutki smo se dan na dan bolj bližali jugoslovanski državni meji. Kolikor bliže smo ji bili, tem bolj smo se zavedali, da nas pred vsemi drugimi čaka nevarnost, ki je od vseh bodočih mogoče največja: kako pobegniti preko meje? — Da nam zaplenijo jadrnico, če se pokažemo obmejnim carinikom, nas pa pod nadzorstvom pošljejo domov — o tem nismo podvomili niti za hip. Situacije ob meji pa ne poznamo, zato tem manj vemo, kako se nam posreči prebeg.

Zadnje dneve zelo pazimo na to, da je razdalja med nami in obalo dovolj velika. Predobro vemo, da so že od Budve naprej luške oblasti — barska in ulcinjska — zelo stroge, ker tu zelo bujno cvete tihotapstvo.

Najbolj zaskrbljen je bil Tigrčkov obraz, pa tudi moje misli niso bile rožnate. »Kapitan« pa je spet po stari navadi prezirno zamahnil z roko in ključovalno rekel:

»Šel bom naprej, dokler mi ne vzamejo jadrnice!«

»Ali se v Splitu niste zavedali, da tvegate jadrnico, ako si ne preskrbite potrebnih listin?« ga je menda že desetih na tem potovanju vprašal moj sopotnik. V odgovor se je cinično zasmel, kakor sva bila z vso trdnostjo pričakovala.

Še nikdar, kadar smo govorili o tem, ni dal jasnega in določnega odgovora, zakaj ni v Splitu vzel dokumentov. Največ, kar sva ob takih prilikah slišala iz njegovih ust, je bilo krepko zabavljanje čez »sitneže«, ki so ga že doslej in ga še bodo ovirali na poti zaradi stvari, ki nikogar razen njega nič ne briga.

Že nekaj dni plovemo po neznanem morju. Poročnik že od Boke Kotorske dalje ne pozna več obale do takih podrobnosti, kakor je

potrebno za plovbo z jadrnico. Imamo sicer pomorske karte, smo pa brez kompasa in šestila, ki edino z njuno pomočjo na karti lahko ugotovimo, kje smo. Kako bo šele v Albaniji, o kateri je znano, kako nevarne so njene obale zaradi plitvin.

Toda zdaj smo še v Jugoslaviji, in tu nas čaka še preveč, da bi že zdaj mislili na Albanijo.

Vemo, da oblastem ne smemo več pred oči. Zato bi bilo zelo nevarno in neprevidno, če bi pristajali v Baru, ki se mu z vedno močnejšim mistralom bližamo. O pristajanju v Ulcinju pa ne more biti niti govora. Tamkaj nadzoruje oblast vsak meter poti, ki jo napravi kaka jadrnica ali motorni čoln.

Vendar pa se moramo na jugoslovanskem ozemlju vsaj enkrat še ustaviti. Skrb za hrano in vodo nas sili, da se držimo obale in iščemo »varnih« pristanišč. Vsega imamo s seboj približno: dva in pol kilograma kruha, $\frac{3}{4}$ kg salame, kilogram in pol sira, pol kilograma čebule, liter olivnega olja, pol litra kisa, pest soli, dva kilograma krompirja ter nekaj storžev koruze. Najhitreje pohajata kruh in voda, ki se je danes od jutra še nismo dotaknili, ko smo v Budvi napolnili petlitrski flaškon (ki nosi v teh krajih dično ime »damjana«). Vsi požrtvovalno prenašamo žejo in da je še bolj ne povečamo, tudi prav malo jemo.

Proti večeru je lahni obalni veter ponehal in povezali smo jadra. Po zemljevidu ne moremo biti več daleč od nekega zaliva, ki je sicer široko odprt in proti vetrom nezavarovan, ali zatočišče je vendarle. Tja moramo nocoj vsekakor priti. Ker ni bilo več vetra, je »kapitan« veslal.

Z mrakom smo prispeli v zaliv »Val de noce«.

In pritrdili smo sidro, ki smo ga bili vrgli, skočili v morje in bredli na suho, privezali jadrnico in si začeli pripravljati večerjo — vse s pritajeno tesnobo in nemirom. Zakaj, vedeli smo, da smo na pragu pasti.

Za nizkim hribom, ki nas krije, je Ulcinj.

*

Zjutraj smo se še pred sončnim vzhodom odpravili naprej.

Oprezno smo se bližali Ulcinju. Čeprav je bil veter dovolj močan, da bi šli na jadra, smo jih spustili in povezali, čim smo bili iz zaliva »Val de noce« in smo se obrnili proti jugovzhodu. To smo storili iz varnostnih razlogov, zakaj brez jader smo manj opazni.

V Ulcinju smo nameravali storiti podobno kakor že v mnogih drugih krajih: pristati na skrivnem kje v bližini mesta in iti peš do prve pekarnice. Da bi le našli dovolj skrit prostor za pristanek! »Kapitan« je veslal tik ob nabrežju in s Tigrčkom sva pazila, da ne nasedemo na kako čer, skrito pod površjem.

Kmalu se je odprla pred nami velika, prostorna votlina, ki je bila tako visoka, da smo mogli tudi s šest metrov visokim jaborom udobno zaveslati vanjo. Na stropu in po stenah je viselo mnogo gnezd divjih golobov, ki so preplašeno zavreščali in zaplahutali po votlini, ko smo jih zmotili v njihovem miru. Skrivališče bi bilo odlično, če bi bilo mogoče priti z njega po suhem. Ker pa so bile stene navpične ter izhod nemožen, nam ni moglo služiti in smo ga zapustili.

(Nadaljevanje prihodnjič)

TRI SMRTI

LEV N. TOLSTOJ

(20. nov. je minilo 25 let, odkar je umrl Lev N. Tolstoj.)

I

Bila je jesen. Po deželni cesti sta v hitrem teku vozili dve ekvipaži. Spreddaj, v kočiji, sta sedeli dve ženski. Ena je bila gospodarica, shujšana in bleda. Druga — služkinja — je imela blesteče rdeča lica in bujne oblike. Izpod obledelega klobuka so ji silili kratki, krhki lasje in rdeča roka v raztrgani rokavici jih je vedno znova popravljala nazaj. Visoke, s pleteno ruto pokrite prsi so dihale zdravje; švigajoče črne oči so zrle zdaj skozi okno in sledile mimo bežečim poljem, zdaj plašno opazovale gospodarico ali pa nemirno preletavale kote voza. Pred nosom se ji je pozibaval v mrežo obešeni gospodaričin klobuk in v naročju ji je ležal kužek; noge je držala nad škatlami, ki so bile na tleh, tako, da so ji na njih ob zvokih zibajočih se vzmeti in ob žvenketanju šip komaj slišno bobnale.

Dami so ležale roke v naročju, oči je imela zaprte in se je na blazinah, ki so ji bile položene za hrbet, nalahno gugala sem in tja; votlo je kašljala in pri tem grbančila čelo. Na glavi je imela belo nočno avbico, okoli nežnega, bledega vratu pa ji je bila ovita modra rutica. Svetle, izredno redke in pomadizirane lase je na obe strani delila ravna preča, ki je gledala izpod pokrivala. Nekaj izsušenega, odmrlega je bilo v bledici te široke preče. Uvela, nekoliko rumenkasta koža, ki se je na licih in ličnicah rdečila, ni trdno preprezala finih in lepih obraznih potez. Ustnice so ji bile suhe in nemirne, skope trepalnice mrtve in popotni plašček ji je delal na upadlih prsih ravne gube. Čeprav je imela oči zaprte, je izražal njen obraz utrujenost, razdražljivost in privajeno trpljenje.

Lakaj se je na svojem sedežu oprl na komolce in dremal na kozlu; poštni voznik je živahno vzdikajoč podil krepko, prepoteno četverovprego in se zdaj pa zdaj ozrl po drugem vozniku, ki je vpil zadaj na koleslju. Vzporedne, široke kolesnice so se enakomerno in hitro zavezavale v apnenčasto cestno blato. Nebo je bilo sivo in hladno, vlažna megla je legala na polja in na cesto. V kočiji je bilo zadušno, dišalo je po kolonjski vodi in prahu. Bolnica je nagnila glavo nazaj in počasi odprla oči. Bile so blesteče in lepe črne barve.

»Že spet,« je dejala in z lepo, suho roko nervozno odsunila rob dekletovega plašča, ki se je njene noge komaj dotaknil — in ustnice so se ji bolešno stisnile. Matroša je z obema rokama vzdignila plašč, se dvignila s svojimi krepkimi nogami in se odmaknila. Sveži obraz ji je pokrila svetla rdečica. Lepe temne bolničine oči so hlastno sledile dekletovim kretinjam. Dama se je z obema rokama oprla na sedež in se je hotela tudi dvigniti, da bi sedla više; toda moči so ji odpovedale. Ustnice so se ji stisnile in ves obraz se ji je spačil v izraz onemogle, zlobne ironije. »Ko bi mi le mogla pomagati!...« »Ah, ni potrebno, saj lahko sama; samo nikar mi ne vtikaj svojih vrečic za hrbet, bodi tako dobra!...« »Raje ne poizkušaj, saj prav ničesar ne znaš!« Zaprla je oči, a nato spet hitro dvignila veke in se zazrla v dekleta. Matroša jo je pogledala in se ugriznila v rdečo spodnjo ustnico. Težak vzdih se je izvil iz bolničinih

prsi, toda ta vzdih se je še pred koncem izpremenil v kašelj. Dama se je obrnila vstran, nagrbančila čelo in se z obema rokama prijela za prsi. Ko jo je kašelj popustil, je znova zaprla oči in nepremično obsedela. Kočija in koleselj sta pravkar vozila v neko vas. Matroša je potegnila debelo roko izpod rute in se prekrizala.

»Kaj pa je to?« je vprašala dama.

»Postaja, milostljiva.«

»Zakaj se križaš, vprašam!«

»Zaradi cerkve, milostljiva!«

Bolnica se je ozrla proti oknu in se začela počasi križati, ko je s široko odprtimi očmi zagledala veliko vaško cerkev, mimo katere je zavila bolnična kočija.

Kočija in koleselj sta se hkrati ustavila na postaji. Iz koleslja sta izstopila mož bolne žene in doktor in prišla h kočiji.

»Kako vam je?« je vprašal doktor in potipal žilo.

»No, kako je s teboj, ljuba moja, kajne da si trudna?« jo je vprašal mož po francosko. »Ali hočeš izstopiti?«

Matroša je pograbila svoje cule in se stisnila v kot, da bi ne motila pogovora.

»Žalibog, zmerom enako,« je odvrnila bolnica. »Ne bom izstopila.« Mož je še trenotek postal in šel potem v postajino poslopje; Matroša je skočila iz kočije in tekla po prstih preko blata k vratom.

»Če je z mano slabo, zato še ni treba, da bi vi ne zajtrkovali,« je dejala bolnica z lahnim nasmeškom doktorju, ki je stal ob oknu kočije.

»Nihče se ne meni zame,« je dostavila sama pri sebi, ko je doktor, ki je odšel od nje s počasnimi koraki, tekkel po stopnicah v postajo. »Njim je dobro, kaj jih torej brigam jaz. Oh! Moj Bog!«

»No, kako, Edvard Ivanovič?« je rekel mož, ko je stopal doktorju naproti in si veselo smehljajoč mel roke. »Poslal sem po popotni provijant, kaj pravite k temu?«

»Kar po njem,« je odvrnil doktor.

»Kako je torej z njo?« je vprašal mož z vzdihom: pri tem je znižal glas in privzdignil obrvi.

»Rekel sem vam že, da se ne more peljati v Italijo; z božjo pomočjo morda do Moskve. Posebno ob tem vremenu.«

»Kaj moremo torej storiti? Oh moj Bog! Moj Bog!« Soprog si je z roko zakril oči. »Daj sem,« se je obrnil k strežniku, ki je prinesel provijant.

»Ostati bi bili morali doma,« je odgovoril doktor in zmignil z rameni.

»Povejte vendar, kaj naj naredim,« je pripomnil soprog; »storil sem vse, da bi jo zadržal; govoril sem ji o stroških, o otrocih, ki bi jih morali zapustiti, o svojih poslih — pa me ni hotela poslušati. Za življenje v inozemstvu dela načrte, kakor bi bila zdrava. In pojasniti ji, kakšen je njen položaj, bi bilo vendar isto, kakor ubiti jo.«

»Ona je vendar že mrtva, to morate vedeti, Vasilij Dimitrič. Človek ne more živeti, če nima nič več pljuč, in pljuča ne morejo zopet zrasti. Žalostno, težko, toda kaj hočemo? Naša in vaša naloga je samo v tem, da ji olajšamo konec, kolikor je to mogoče. Tu je potreben duhovnik.«

»Oh, moj Bog! Premislite vendar, kakšen bi bil moj položaj, če bi jo moral spomniti na oporoko. Naj pride, kar hoče, tega ji ne bom rekel. Saj veste, kako dobra je...«

»Vsekakor jo poizkusite pregovoriti, da ostane tu, dokler so ta zimska pota,« je s pomembnim zmajevanjem dejal doktor; »med potjo bi bilo lahko zelo nerodno...«

»Aksjuša, hej, Aksjuša!« je kričala poštarjeva hčerka, medtem ko si je ogrinjala jopico čez glavo in stopala sem in tje po umazanih zadnjih stopnicah. »Pridi, pojdi sem, ogledava si milostljivo iz Širkina. Pravijo, da se pelje zaradi prsne boleznj v inozemstvo. Še nikoli nisem videla, kako se vedejo vrtoglavi.«

Aksjuša je pritekla na prag in prijeli sta se za roke ter tekli pred vrata. Mimo kočije sta šli s počasnejšim korakom in oprezovali skozi spuščeno okno. Bolnica je obrnila glavo k njima; ali ko je opazila njuno radovednost, se ji je zmračil obraz in se je obrnila vstran.

»Jježaš-ta,« je dejala poštarjeva hčerka in naglo dvignila glavo. »Kako čudovito lepa je bila ta žena in kaj je postalo iz nje? To je strašno. Ali si videla, Aksjuša, si videla?«

»Ja, kako shujšana,« je pritrdila Aksjuša. »Pojdi, še enkrat si jo ogledava, kakor da greva k vodnjaku. Vidiš, obrnila se je vstran; jaz je še nisem videla. Grozno je to, Maša.«

»In kakšno blato!« je odgovorila Maša in obe sta stekli nazaj k vratom.

»Strašna moram biti videti,« je pomislila bolnica. »Hitro, samo hitro v inozemstvo, tam mi bo kmalu boljše.«

»No, kako ti je, ljuba moja?« je dejal mož, ko je stopil h kočiji in še nekaj žvečil.

»Zmerom isto vprašanje,« si je mislila bolnica; »on sam pa jé!«

»Tako slabo,« je stisnila skozi zobe.

»Veš, draga moja, bojim se, da se bo tvoje stanje s potovanjem v tem vremenu še poslabšalo; tudi Edvard Ivanič pravi tako. Ali se ne bi obrnili?« — Ona je razdraženo molčala.

»Vreme se bo izboljšalo, poti bodo trše in tebi se bo znabiti obrnilo na boljše; potem se bomo vsi odpeljali.«

»Oprosti. Če bi te preje ne bila poslušala, bi bila zdaj v Berlinu in sicer čisto zdrava.«

»Kaj hočemo, angel moj! Bilo je nemogoče, saj veš. In zdaj, če ostaneš tu en mesec, se vzorno popraviš, jaz uredim svoje posle in otroke bova lahko vzela s seboj...«

»Otroci so zdravi, jaz pa ne.«

»Razumi vendar, draga moja, če se pri tem vremenu tvoje stanje spotoma že mora poslabšati... potem vsaj doma.«

»Kaj doma? ... Doma umreti?« je razdraženo odgovorila bolnica. Toda beseda »umreti« jo je očitno prestrašila; vprašujoče in proseče se je zastrmela v svojega moža. Povesil je oči in molčal. Bolnične ustnice so se nakremžile kakor otroku in solze so se ji udrle iz oči. Mož si je z ruto zakril obraz in molče odšel od kočije.

»Ne, hočem potovati,« je dejala bolnica, dvignila oči proti nebu, sklenila roke in šepetala brezvezne besede. »Moj Bog! Zakaj, zakaj?« je rekla in solze so ji tekle še močneje. Molila je dolgo in vroče; toda v prsih ji je bilo prav tako tesno in vse razboljeno, na nebu, na poljih in na cesti prav tako sivo in pusto in ista jesenska megla je še prav tako — niti bolj niti manj — legala na blatno cesto, na strehe, na kočijo in na ovčje kožuhe kočijažev, ki so se razgovarjali s krepkimi, veselimi glasovi, mazali kočijo in jo zapregali...

Kočija je bila naprežena, toda kočijaža ni bilo. Odšel je v čumnato za voznike. Tam notri je bilo zatohlo, zagatno, temno in moreče, dišalo je po stanovanju, po pečenem kruhu in po ovčjih kožah. Nekaj kočijažev je bilo v sobi, kuharica je imela opravka pri peči, na peči pa je v ovčjih kožah ležal bolan človek.

»Stric Fjodor! he, stric Fjodor!« je rekel mlad voznik, ki je v ovčjem kožuhu in z bičem za pasom stopil v sobo in se obrnil k bolniku.

»Kaj bi pa rad vprašal Fjedko, štoklja?« je odvrnil eden izmed kočijažev, »v kočiji te vendar čakajo.«

»Prosil bi ga rad za škornje, svoje sem že raztrgal,« je odgovoril fant; pri tem je stresel z glavo, da so mu padli lasje nazaj na teme, in si vtaknil svoje napetne rokavice za pas. »Ali spi? Hej, stric Fjodor?« je ponovil in stopil k peči.

»Kaj?« je odgovoril slaboten glas in rdeč, mršav obraz se je sklonil s peči. Široka, shujšana, bleda in porasla roka je potegnila suknjič preko oglate rame, ki je tičala v umazani srajci. »Daj mi vode, brat; kaj hočeš?«

Fant mu je pomolil vrč z vodo.

»No, ja, Fedja,« je dejal obotavljaje se, »ti zdaj novih škornjev ne potrebuješ; daj jih meni, sam tako ne boš hodil v njih.«

Bolniku je omahnila trudna glava na svetli vrč, svoje redke, viseče brke je potopil v temno vodo in pil slabotno in slastno. Njegova zmešana brada ni bila čista, upadle, motne oči so se le s težavo dvignile do fantovega obraza. Ko se je napil, je hotel dvigniti roko, da bi si obrisal vlažne ustnice, toda tega ni mogel in obrisal si jih je v rokav od suknjiča. Molčal je, stežka dihal skozi nos, gledal fantu naravnost v oči in zbiral vse svoje sile.

»Če si jih morda že komu obljubil,« je dejal fant, »potem je zastonj. Predvsem — zunaj je mokro, jaz moram voziti, pa sem si mislil, Fjedko bom poprosil za škornje, saj on jih ne potrebuje. Če jih znabiti sam potrebuješ, pa reci...«

V prsih je začelo bolniku vreti in hropeti; sklonil se je naprej in se skoraj zadušil v globokem kašlju, ki se ni hotel sprostiti.

»Za kaj pa naj jih potrebuje?« je nenadoma jezno zavreščala kuharica, da se je razleglo po sobi. — »Že dva meseca ni zlezal s peči. Slišiš, kako kreha! Saj je še človeku, ki ga le poslušaj, težko pri srcu. Za kaj naj jih potrebuje? V novih škornjih ga ne bodo pokopali. In že zdavnaj bi bil čas, Bog mi odpusti greh! Slišiš, kako kreha! Če bi ga prenesli vsaj v kako drugo sobo ali kamorkoli! Tam v mestu, pravijo, da so take bolnišnice; kakšni stvari pa je to podobno; ves kot ti zavzame in — tebi nič mar. Človek se niti ganiti ne more. In potlej hočejo ljudje še snažnost.«

»Halo, Serjoga, pojdi, sedi na kozla, gospoda čakajo,« je skozi vrata zaklical višji kočijaž.

Serjoga je hotel oditi, ne da bi čakal odgovora; ali bolnik mu je med kašljanjem naznačil z očmi, da hoče odgovoriti.

»Vzemi škornje, Serjoga,« je dejal, ko je udušil kašelj in si nekoliko opomogel. »Samo, poslušaj, kupi mi kamen, če umrem,« je hripavo pristavil.

»Hvala stric, torej jih vzamem — in kamen, ej seveda, kamen bom že kupil.«

»Otroci, saj ste slišali,« je mogel še izgovoriti, potem je spet legel in znova ga je pograbil kašelj.

»Lepo, slišali smo,« je dejal eden izmed kočijažev, »pojdi, Serjoga, na kozla, višji kočijaž spet teče sem. Podvizaj se, milostljiva iz Širkina je vendar bolna.«

Serjoga je naglo sezul svoje raztrgane, nesorazmerno velike čevlje in jih vrgel pod klop. Novi škornji strica Fjodorja so mu bili ravno prav; Serjoga si jih je še nekoliko ogledal in šel nato ven h kočiji.

»Eh, škornji in pol, res! Daj, da jih namažem,« je dejal neki kočijaž, ko je zlezal Serjoga na kozla in prijel vajeti. »Ali ti jih je dal zastonj?«

»Ali mi jih ne privoščiš?« je odvrnil Serjoga, se dvignil in si potegnil krajce svojega plašča čez noge. »Kar potolaži se! Halo, naprej, prijateljski!« je zaklical konjem in zamahnil z bičem; in kočija in koleselj sta z njunimi potniki, kovčegi in omarami izginila v sivi jesenski megli in naglo drvela po vlažni cesti dalje.

Bolni kočijaž je ostal v zatohli izbi na peči; ne da bi se odkašljal, se je z naporom obrnil na drugo stran in utihnil.

Ljudje so do večera prihajali v izbo in odhajali iz nje, jedli — ali bolnika ni bilo čuti. Preden je legla noč, je zlezla kuharica na peč in mu potegnila kožuh z nog.

»Ne jezi se name, Nastasja,« je dejal bolnik, »kmalu ti izpraznim kot.«
»Že dobro, že dobro, nič za to,« je mrmrala Nastasja. »Kaj te pa boli, striček? Kar povej!«

»Vse tu notri je izžrto. Bog ve, kaj.«

»Tako hudo? Ali te boli grlo, kadar kašljaš?«

»Vse me boli. Moja smrt je tu — tako je. Ah, ah, ah!« je zdihoval bolnik.

»Pokrij si noge, vidiš, takole,« je dejala Nastasja in potegnila čezenj suknjič, ko je lezla s peči. Ponoči je slaba lučka razsvetljevala izbo. Nastasja in kakih deset voznikov je spalo in smrčalo po tleh in po klopeh. Le bolnik je slabotno vzdihoval, kašljal in se preobračal na peči. Proti jutru je docela utihnil.

»Čudno, kaj sem danes v sanjah videla,« je dejala kuharica, ko se je naslednje jutro v poltemi pretegovala. »Videla sem, kako je striček Fjodor zlezal s peči in šel ven sekat drva. «No, Nastja,« je dejal, »pomagal ti bom; in jaz sem mu rekla: »Kaj, tako daleč si že, da lahko drva sekaš?« In on je precej prijel sekiro in začel sekati tako hitro, da so iveri kar frčale naokoli. »Kaj je s teboj?« sem rekla. »Ali nisi bil bolan?« »Ne,« je odgovoril, »zdrav sem,« in je tako mahal, da me je postalo groza. Ko sem zakričala, sem se zbudila. — Ali je morda že umrl? Stric Fjodor! He, striček!«

Fjodor ni odgovoril.

»Ali je umrl? Grem pogledat!« je dejal eden izmed zbujenih voznikov. Mršava, rdečkasto porasla roka, ki je visela s peči, je bila mrzla in bela.

»Povedat grem poštarju; videti je mrtev,« je dejal kočijaž.

Sorodnikov Fjodor ni imel — od daleč je prišel sem. Naslednji dan so ga zagrebli na novem pokopališču za gozdičkom. Nastasja je nekaj dni vsakomur pripovedovala o sanjah, ki jih je imela, in da je bila prva, ki je pogledala po njem.

Prišla je pomlad. Po mokrih mestnih cestah so med talečimi se kupi snega in blata žuboreli živahni potočki; barve oblek in zvoki pogovorov sprehajajoče se množice so bili svetli. V vrtilčkih za ograjami je na drevesih poganjalo popje in veje je komaj slišno zibal svež veter. Povsod so tekle in padale prozorne kaplje... Vrabei so vsevprek cvrčali brez ritma in frfotali naokrog s svojimi malimi krili. Na sončni strani, na plotovih, na hišah in na drevesih se je vse gibalo in bleščalo. Radostno, mladostno je bilo nebo, zemlja in človeška srca.

V eni izmed glavnih ulic je bila pred veliko gosposko hišo razstljana sveža slama; v hiši je umirala prav ona bolnica, ki je bila hitela v inozemstvo.

Pred zaprtimi sobnimi vrati sta stala bolničnin mož in neka starejša ženska. Na divanu je sedel svečenik, ki je povešal oči in držal nekaj v epitrahil zavitega. V enem kotu je v velikem naslanjaču sedela stara dama — bolničnina mati — in bridko jokala. Zraven nje je držala v roki služkinja čist robec in čakala, da jo starka zanj zaprosi; druga deklica je s čemerkoli že sušila starki senca in ji pihala pod belo avbico na njeni sivi glavi.

»No, Kristus z vami, ljuba moja,« je dejal mož starejši ženski, ki je stala z njim pred vrati, — »do vas ima tako zaupanje, tako dobro znate z njo govoriti, kar lepo ji prigovarjajte, golobica moja, pojdite, prosim.« Hotel ji je že odpreti vrata, toda njegova sestrična ga je zadržala, pritisnila nekajkrat robec na oči in zmajala z glavo.

»Zdaj, mislim, da nisem več objokana,« je dejala, sama odprla vrata in vstopila.

Soprog je bil močno razburjen, zdelo se je, da je čisto izgubil glavo. Napotil se je k stari dami, ali komaj se je prestopil, se je že obrnil, šel preko sobe in stopil k svečeniku. Svečenik ga je pogledal, dvignil obrvi proti nebu in vzdihnil. Njegova gosta, sem pa tja že nekoliko siva brada se je prav tako dvignila kvišku in se spet povescila.

»Moj Bog!« je dejal mož.

»Kaj naj storimo?« je vzdihujoče dejal svečenik in spet so se mu dvignile obrvi in brada proti nebu in se potem povescile.

»In še mati tam!« je skoraj obupano dejal mož: »Tega ne bo prestala. Ljubi jo kakor, ljubi jo kakor, kakor... ne vem. Če bi vsaj poizkusili pomiriti jo, očka, in jo pregovoriti, naj odide odtod.«

Svečenik je vstal in stopil k stari dami.

»Gotovo, materinega srca ne more nihče preceniti,« je dejal; »toda Bog je usmiljen.«

Starkin obraz je začel nenadoma drgetati in popadlo jo je histerično ihtenje.

»Bog je usmiljen,« je nadaljeval svečenik, ko se je ona nekoliko pomirila. »Lahko vam povem o nekem bolniku v moji fari, ki je bil veliko slabši kakor Marja Dmitrijeva — in kaj se je zgodilo? Preprost meščan ga je v kratkem času ozdravil z zelišči. In prav ta meščan je zdaj v Moskvi. Pripovedoval sem to Vasiliju Dmitrijeviču — lahko bi poizkusili. Nedvomno bi bila to vsaj tolažba za bolnico. Bogu je vse mogoče.«

»Ne, ona ne more več živeti!« je vzkliknila stara dama. »Mesto mene, bo Bog njo vzela.« In histerično ihtenje je postalo tako močno, da je izgubila zavest.

Bolničnin mož si je z rokami zakril obraz in tekel iz sobe.

Prva oseba, ki jo je na koridorju srečal, je bil njegov šestletni fant, ki je ves zasopel tekel po mlajšo sestrico.

»Ali ne ukazujete, da naj pridejo otroci k mami?« je vprašala strežnica. »Ne, noče jih videti. To bi jo ozlovotjilo.«

Fant je za trenutek obstal, prostodušno pogledal očetu v obraz, udaril nenadoma z nogo ob tla in tekel z radostnim vzklikom dalje.

»Tu je vranec, atek!« je zaklical fant in pokazal na sestro.

Medtem je sedela v drugi sobi pri bolnici sestrična in se trudila, da bi jo z izumetničenim pogovorom pripravila na smrt. Doktor je na drugem oknu mešal neko pijačo.

Bolnica je sedela v beli jutranji obleki med blazinami na postelji in molče gledala sestrično.

»Ah, draga moja,« je dejala bolnica in jo nepričakovano prekinila, »nikar me ne pripravljajte. Ne imejte me za otroka. Kristjanka sem. Vse vem. Vem, da mi ni več dolgo živeti; vem, da zdrava, če bi me bil mož poslušal bi bila šla v Italijo in bi bila morda, da, bi bila zagotovo. To so mu vsi dejali. Toda kaj hočemo, očitno je bilo Bogu tako všeč. Vsi imamo veliko grehov, vem; toda zaupam v božje usmiljenje, On vsem odpušča, gotovo vsem odpušča. Trudim se, da bi samo sebe razumela, in veliko grehov imam, ljuba moja. Ali koliko sem za to trpela! Potrudila sem se, da sem svoje trpljenje potrpežljivo prenašala...«

»Torej naj pokličemo svečenika, ljuba moja? Če boste sprejeli popotnico, vam bo še lažje,« je dejala sestrična.

Bolnica je v pritrdilo nagnila glavo.

»O Bog! Odpusti meni grešnici,« je šepetala.

Sestrična je šla ven in pomignila svečeniku.

»Ona je angel!« je dejala soprogu s solzami v očeh. Soprog je začel jokati, svečenik je odšel skozi vrata, stara dama je bila še zmerom nezavestna in v prvi sobi je bilo docela tiho. Čez pet minut je prišel nazaj skozi vrata svečenik, odložil epitrahil in si popravil lase.

»Hvala Bogu, zdaj je mirnejša,« je dejal; »rada bi vas videla.«

Sestrična in soprog sta vstopila. Bolnica je tiho jokala in gledala v sveto podobo.

»Želim ti srečo, ljuba moja,« je dejal soprog.

»Hvala! Kako dobro mi je zdaj, kakšno nepopisno sladkost občutim!« je dejala bolnica in okoli ozkih ustnic ji je igral lahien nasmeh. »Kako usmiljen je Bog! Ali ne? On je usmiljen in vsemogočen!« In v goreči molitvi se je s solznimi očmi zazrla spet v sveto podobo.

Potem se je zazdelo, da se je nenadoma nečesa spomnila. Pomignila je možu, naj stopi k njej.

»Nikoli nočeš storiti, kar te prosim,« je dejala s slabotnim in nejevoljnim glasom...

Mož je stegnil vrat in ponižno poslušal.

»Kako, ljuba moja?«

»Kolikokrat sem že dejala, da ti doktorji nič ne vedo; na svetu so preprosta zdravila, ki človeka lahko ozdravijo... Zdajle je očka pripovedoval... neki meščan... Pokličí ga.«

»Koga, ljuba moja?«

»Moj Bog, ničesar noče razumeti!...« in bolnica je nagrbančila čelo in zaprla oči.

Doktor je pristopil in jo prijel za roko. Žila je bila opazljivo počasneje in počasneje. Pomignil je soprogu. Bolnica je opazila to krettnjo in e preplašeno ozrla okoli sebe. Sestrična se je obrnila vstran in začela jokati.

»Ne jokaj, ne muči se zaradi mene,« je dejala bolnica, »to mi jemlje poslednji mir.«

»Ti si angel!« je dejala sestrična in ji poljubila roko:

»Ne, tu me poljubi, samo mrtvim poljubljam roko. Moj Bog! Moj Bog!«

Še isti večer je bila bolnica truplo; in v krsto položeno truplo je ležalo v dvorani velike hiše. V veliki sobi je za zaprtimi vrati sedel samo cerkovnik in nosljajoče z enoličnim glasom bral Davidove psalme. Z visokih srebrnih svečnikov se je razlivala rezka svetloba sveč na bledo čelo umrle, na težke voščene roke in na okamenele gube mrtvaškega prta, ki se je na kolenih in prstih nog tesnobno bočil. Cerkovnik je bral enolično, ne da bi razumel svoje besede, in svojevrstno so odmevale in izzvenevale besede v tihi sobi. Sem pa tja so iz oddaljene sobe zazveneli glasovi otroškega vpitja in ropotanja.

»Če zakriješ svoje obličje, se prestrašijo,« tako se je glasil psalm. »Vzameš jim njihov dih, tako preidejo in postanejo spet prah. Izpustiš iz svojega duha, tako jih ustvarjaš in prenavljaš obličje zemlje. Slava Gospodova je večna.«

Obraz umrle je bil strog in slovesen. Niti na čistem, mrzlem čelu niti na trdno zaprtih ustnicah se ni nič premaknilo. Bila je sama pozornost. Toda ali je zdaj sploh razumela te vzvišene besede?

IV

Čez en mesec je na grobu umrle stala kamenita kapela. Na kočijaževem grobu pa še vedno ni bilo kamna in le svetlozelena trava je poganjala iz holmca, ki je bil edino znamenje poteklega človeškega življenja.

»In tako boš imel greh, Serjoga,« je dejala ob neki priliki kuharica na postaji, »če Fjodorju ne kupiš kamna. Takrat si se izgovarjal, da je zima; ampak zakaj pa zdaj ne držiš besede, zakaj? Dal si mu jo v moji navzočnosti. Enkrat te je že prišel prosit; ako ga ne kupiš, bo prišel še enkrat, tedaj te bo potresel.«

»Ah, kaj; kaj se morda branim?« je odvrnil Serjoga; »kamen kupim, kakor sem rekel. Kupim ga; za poldrug srebrni rubelj ga kupim. Nisem pozabil, toda treba ga je spraviti sem. Če se mi ponudi prilika za pot v mesto, tedaj ga kupim.«

»Če bi mu postavil vsaj križ, že to bi bilo nekaj,« je izjavil star kočijaž. »Tako je pa res slabo. Njegove škornje nosiš.«

»Kje pa naj vzamem križ? Iz polena ga ni mogoče stesati!«

»Kaj govoriš? Iz polena da ga ni mogoče stesati? Vzemi sekiro in pojdi na vse zgodaj v gozd, tam ga lahko stešeš. Tam lahko posekaš kak jesen ali kaj podobnega. Narediš lahko celo križ s strešico.«

Zgodaj zjutraj, še preden se je zdanilo, je Serjoga vzel sekiro in šel v gozd. Povsod je ležal še mrzli, motni pajčolan še vedno padajoče rose, ki je sonce še ni obsijalo. Vzhod je bil komaj zaznavno svetel in je

odbijal svojo slabotno luč po nebesnem obloku, prevlečenem z nežnimi oblaki. Niti ena bilka, niti en list v visokih drevesnih vejah se ni zganil. Samo tu pa tam je gozdno tišino zmotilo glasno sfrfotanje v gostem vejevju ali pa šumotanje na zemlji. Nenadoma je zazvenel poseben, naravi tuj zvok in zamrl na robu gozda. Toda zvok se je znova razlegel in se je začel spodaj pri deblu nepremičnega drevesa enakomerno ponavljati. Eden izmed vrhov je začel nenavadno trepetati, njegove sočne veje so nekaj šepetale in penica, ki je sedela na veji, je dvakrat žvrgoleče sfrfotala kvišku in z repkom migajoč sedla na drugo drevo. Sekira je zvenela bolj in bolj zamolklo, sončne, bele iveri so letele na rosno travo in po udarcih je bilo čuti lahen tresk. Drevo je vztrepetalo po vsem telesu, se nagnilo, se spet hitro vzravnalo in se prestrašeno opotekalo na svojem korenu. Za trenotek je vse utihnilo, toda drevo se je spet nagnilo, zahreščalo v svojem deblu in se čehajoč veje ter lomeč vejice zgrudilo s svojim vrhom na vlažno zemljo. Zvoki sekire in korakov so utihnili. Penica je žvrgolela in sfrfotala više. Vejica, ob katero je zadela s svojimi perutnicami, se je kratek čas zibala in obstala kakor druge z vsemi svojimi listi. Drevesa so se še veseleje ponašala s svojimi negibnimi vejami na novem izpraznjenem prostoru.

Prvi sončni žarki so prodrli potujoč oblak, zažareli na nebu in se razlili preko zemlje in neba. Megla se je začela valovito stekati v globeli, rosa je bliščeče zaigrala na zelenju; prozorni, belo se svetlikajoči oblaki so naglo bežali s sinjega nebesnega obloka. Ptiči v goščavi so se zganili in kakor prevzeti cvrčali karkoli srečnega; sočni listi so radostno in mirno šepetali v vrhovih in veje živih dreves so počasi in slovesno šumele nad mrtvim, posekanim drevesom.

Prevedel M. Č.

Z A P I S K I

JANKO LAVRIN O HAMSUNU

Zadnjič smo prinesli Lavrinov esej o Wildeu iz njegovih »Aspects of Modernism«. Danes prinašamo esej o Hamsunu (angleški naslov je »Panov povratek«). Ta studija nas utegne zanimati tem bolj, ker je Hamsun pri nas morda najbolj čitan moderni pisatelj in je njegov »Blagoslov zemlje« doživel že dve izdaji. Serijo Lavrinovih esejev bomo še nadaljevali.

— Pazljiv bralec Hamsunovih del je skoraj vselej presenečen nad mešanico dveh neskladnih in na prvi pogled nezdružljivih elementov, to sta svežost zemlje in pa vase poglobljeno tuhtanje dekadenta, ki so mu le predobro znane nekatere najbolj zavite nijanse in protislovja v človeški duši. Hamsun izhaja iz stare kmetske družine in je ohranil pri vseh svojih nemirnih podvigih v Skandinaviji in Ameriki tisto prirojeno vez z zemljo, ki je tako značilna za pravo kmetško ljudstvo. Odtod njegov prisrčni odnos do narave, njegova ukoreninjena nezaupljivost do mesta in mestne kulture. Toda za njegovo delo je značilen tesni stik z mestom in njegovo civilizacijo, ali bolje Hamsunov odpor proti njima. Šel je skozi vsa čustvena in umska izkustva, ki sta mu jih mogla nuditi in se

je obrnil proti njima — v imenu zemlje, narave. Obrabljena formula »narava proti civilizaciji« je postala tako ena njegovih priljubljenih in najpogostejših tem.

Kar se zdi pri njem tako čudno in originalno, je prav to mešanje svežega in »rasnega« okusa z nekim zmedenim in potvorjenim osebnim čuvstvom, mešanica, ki spominja na Griegov glasbo.

Na številnih mestih v njegovem delu utripa nekaj starodavnega in nekaj prenasičenega z glasom samega velikega Pana. Toda hkratu si Hamsun daje potuho v boleznem razčlenjevanju in v slogu, ki celo v svojih kadencah spominja na sušični in samega sebe trgajoči fin de siècle.

Njegov prvi roman »Glad« (1890) je prinesel neko sila novo noto v skandinavsko književnost. Ta roman je mogočen v svojem načinu kakor tudi v svoji osebni snovi — razmere nadarjenega mladeniča, ki umira od gladu sredi šuma modernega velemesta. Knjiga, ki je sijajna analiza samega sebe, se bere kakor delirij lakote in ponižanja, ali pa kakor privid, kjer ni več nikake meje med normalnim in abnormnim. Avtor nas nenadoma vpelje v svet patoloških elementov, v katerem moramo vztrajati skozi vso povest. Knjiga se opira na avtorjeva osebna izkustva in nikoli ne učinkuje neiskreno. Strti trpin stoji pred nami v vsej svoji tragediji, katere intenzivnost še povečuje njegova porogljivost. Uničen od lakote, od najnižkotnejših ljudi in okolice, je često na tem, da bi se zasmilil samemu sebi, toda njegov izzivalni duh mu ne dovoljuje, da bi se docela vdal ali se razjokal. Zato protestira proti svoji usodi, svojim mučiteljem in proti vsem prilikam, v katerih če čuti tako izkoreninjenega in prokletega, dokler ga končno golo naključje ne reši njegove usodne preizkušnje.

Odslej postane neprilagojeni in neprilagodljivi individuj za dolgo časa glavni junak njegovih del. V nekem pogledu je to skandinavsko dopolnilo ruskega »odvečnega človeka« v novi izdaji. Nahajamo ga v Naglu (»Misteriji«), Glahnu (Pan), dokler ga ni naslikal v veselih potezah v »Sanjačih« z ozadjem podeželskih običajev. V dveh poznejših knjigah »Pod jesenskimi zvezdami« in »S tihimi strunami« ga srečamo kot postarnega potepuha, ozlovoljenega nad tokom življenja. Isti hip se pojavi v »Otrocih stoletja« in »Mestu Segelfoss« v mračnem izkoreninjenem Baardesenju. Izgubljen v svetu, ki ga obdaja, je ta tip brez vsakih konvencij. Mračno in prečesto trpko bolešno ljubi ekstravagance, neodgovorne objestnosti in kaprice. Toda če skušamo dojmiti njegovo bistvo, često ne vidimo nikakega otopljivega značaja, marveč le snop živcev, psiholoških odtenkov in protislovij.

Tipičen tak primer je njegova druga knjiga »Misteriji«. To je sunkovit, neenoten in »spretno« jecljajoči roman, sestavljen iz slučajnih vtisov, miljejnih skic, samogovorov in pogovorov, katerih središče je Johannes Nagel in njegova nepričakovana ljubezen do Dagny. Tudi tu se Hamsun — čeprav ne tako prepričevalno kakor v »Gladu«, — giblje v tistem Dostojevskijskem obmejnem svetu, kjer je človek izroččen na milost in nemilost skrivnostnim silam v svoji zavesti. Toda med tem ko je Dostojevskijeva patologija še nekakšno iskanje, zanimajo Hamsuna le sence in niti naših »živcev«. Njega zanimajo nenadni in nepremišljeni popadki ali pa paradokсне notranje zmede razporeženj in izpodkopane volje.

Nagel, ta občutljivi in povsem vase osredotočeni moderni človek živi v nazrazličnejših protislovjih. Lahko bi ga imeli za ponesrečenega ženija,

za človeka s fiksno idejo, romantičnega sovražnika ljudi, pozerskega šarlatana, ali pa polblazneža. Bralec — prav kakor tudi junak sam — izgubi vsako zanesljivo vez med odkritosrčnostjo in pozo. To knjigo bi lahko imenovali, ne »Misterije« marveč »Mistifikate«, kakor je umestno pripomnil eden njegovih skandinavskih kritikov. V romanu prav za prav ni nobenega dejanja. Tu vidimo le negibno zbirko momentov in »odtenkov življenja« iz majhnega obmorskega mesta z njegovo podjetnostjo, govoricami in običaji. To ozadje imažno vlogo tudi v poznejših npravstvenih romanih.

V naslednjih dveh zgodbah »Urednik Lyng« in »Plitva zemlja«, ki se godita obe v norveški prestolnici, se je oprijel Hamsun manj osebnega načina pripovedovanja. Toda tu pride prvič do izraza njegovo nagnjenje do »narave«. Sedaj napada pokvarjeno in izumetničeno mestno življenje. Tu postane tudi odkrito didaktičen. Globlji in bolj umetniški izraz tega stremljenja pa najdemo v naslednji knjigi »Pan«, ki je morda njegovo najboljše mladostno delo.

Junak zgodbe, poročnik Glahn, je prav tako zagonetna in nemirna pojava kakor pa junak »Gladu« in »Misterijev«. Toda v tem primeru se skuša ta neprilagodljivi individuj spraviti z življenjem tako, da se vrne k naravi in panteističnemu soglasju z vsem stvarstvom. Hamsunova knjiga je po eni strani intenzivno opazovanje samega sebe in ukvarjanje s samim seboj, po drugi pa je polna ditirambov in slavospevov na tako soglasje. Marsikatera teh strani — zlasti v izvorniku — diši kakor divje cvetice in se zdi prežeta z »vročo krvjo narave« in z duhom samega velikega Pana.

Knjiga je vreden predhodnik Hamsunovega poznejšega poklona, ki ga je napravil Panu v »Blagoslovu zemlje«. Lahko nam tudi služi kot uvod v nek drugi element njegovega ustvarjanja: v njegovo čudaško erotiko. Medtem ko Panov element podžge tuhtajočega poročnika pri vseh njegovih ekzaltacijah k vegetativnemu in pred-osebnemu soglasju, mu kapricijozna in zapletena moderna ljubezen nenadoma uniči vso harmonijo na način, ki je povsem značilen za avtorjevo pojmovanje ljubezni in spolnosti.

*

Tudi v tem pogledu kaže njegovo delo mešanico brezosebne prvotne »libido« in visoko individualizirane osebne strasti. Prva dela mnoge njegove junake divje in strastne, kakor bi bili obsedeni po Panu, druga pa stopnjuje njihovo opazovanje samega sebe, njihovo plahost in izbirčnost. Prepleteni v eni in isti osebi, lahko vodita do neštevilca protislovij in zmed, ki zbuja pri Hamsunu kot psihologu veliko zanimanje. Najbolj uživa v maskah ljubezni in pa v resnični ali namišljeni sovražnosti, ki je tako pogosto le podtalni tok ljubezni.

Že Nagel v »Misterijih« je napravil iz sebe norca, ne zato da bi Dagny odkril svoja čuvstva, marveč zato, da bi jih prikri. Tako stori tudi junak »Gladu«, ko je zaljubljen. To previdnost opažamo v vseh Hamsunovih ljubimcih. Ti se delajo ravnodušne kadar najbolj pritegujejo drug drugega. To je prava igra s »skrivalnico«, v kateri avtor lahko razvija najrazličnejše psihološke poltone, namigavanja med vrsticami in celo okrutne šale na račun ljubezni.

Kajti Hamsunov Eros je okruten. Hamsun uživa v ljubezni, ki rani, pa tudi v ljubezni, ki se rani sama s pretiranim ponosom in plahostjo. To je motiv njegovega najbolj ambicioznega dramskega poizkusa

»Munken Vendt« — delo, ki spominja na Peer Gynta, katerega pa ne dosegata niti po zasnovi niti po izdelavi. Njegovi ljubimci so često zato tako molčečni, ker hočejo raztrgati svojo lastno strast in jo uživati skozi njeno negativno intenzivnost, skozi bolečino in trpljenje, ki meji včasih že na mazohizem.

Na tak in podoben način vrta Hamsun po skrivnostni ljubezni. Naj pri tem še tako povečuje sentimentalno romantično stran ljubezni (v »Viktoriji«), jo kljub temu obravnava v svetu elementarne »libido«. Ljubezen kot vse premagujoča spolna obsednost je zelo grobo izražena v njegovi zgodbi »Glas življenja«. Mlada žena preživi s tujcem noč strastne ljubezni poleg sobe, kjer leži na mrtvaškem odru njen stari mož. Kakor hitro Hamsun zapusti romantično ljubezen, navadno že zapade v drugo skrajnost, to je v čisto čutnost. Število čutnežev je veliko ne samo med njegovimi moškimi, marveč tudi med njegovimi ženskimi junaki.

Intenzivnost življenja pomeni njegovim junakom intenzivnost in zadovoljitev njihove spolnosti, ki vre v njihovi krvi. Ko vse to mine, pričinja življenje po njihovem mnenju veneti. Vse, česar se lahko še nadejajo, je starost brez nadomestila, kajti »starost prinaša le starost... Pravijo, da prinaša starost novo veselje, ki ga prej ni bilo, globlje, resničnejše veselje. To je čista laž...«

Težko bi našli okrutnejšo tragikomedijo starosti, kakor je njegov »Sončni zahod«, končni del njegove dramske trilogije. Kot pravi kmet, Hamsun po vsej verjetnosti misli, da smo že vse izgubili. Če nam je pošla mladostna in moška sila. In ta mu pomeni po večini toliko kot vitalnost spolnosti in strasti. Človek živi po njegovem le toliko časa, dokler živi to v njem. Celó izkrivljena in zmedena vitalnost je boljša kakor pa nobena. Zato se je njegovi čutneži oprijemljejo, dokler le morejo. Staranje je zanje prava tragedija in prisilni prehod v mračno in brezoblično podzemlje. Žalostna brezpomočnost tega prehoda diha iz njegovih del »Pod jesenskimi zvezdami«, »S potihlimi strunami« in v »Poslednjem veselju«, medtem ko je njen končni boj prikazan v drami »Boj z življenjem«.

Tako pojmovanje je povsem sorodno pojmovanju »naravnega človeka«. Toda Hamsun pojasnjuje, da postane ljubezen pokvarjena šele v dotiku z mestom in civilizacijo. Izak in Inger v »Blagoslovu zemlje« živita v prvih letih zakona »kakor dvoje ptičkov ali zverik«. Toda njuna ljubezen je nedolžna, zdrav in spontan glas narave. Inger se pokvari šele pozneje v ječi, v mestu, kjer izgubi svoje ravnotežje in svojo svežost. Še bolj svarilen primer učinkov mestne civilizacije pa je dekla Barbro, morilka svojih dveh nezakonskih otrok.

Tako razlaga Hamsun mesto in civilizacijo kot činitelja pokvarjenosti. Po njegovem mnenju škodita le-ta ženski dosti bolj kakor pa moškemu, kajti ona je »revna na duhu in bogata na neodgovornosti. V mnogočem je kakor otrok, toda docela brez njegove nedolžnosti«. Lahkomiselna Inger zadobi zopet svoje ravnotežje šele dolgo po tem, ko se vrne v pustinjo in zakorenini v zemljo in potem ko je povsem pozabila na mestno življenje. Tako pride Hamsunov osnovni predsodek do izraza celo v njegovem stališču napram ljubezni.

*

»Blagoslov zemlje«, ki je ena njegovih največjih stvaritev, je prav tako značilen za poznejšega Hamsuna, kakor je »Pan« značilen za njegovo prejšnjo dobo. Ta knjiga nam kaže avtorjevo umetnost na njenem višku, hkratu pa nas bolj kakor katerikoli delo, posredno in neposredno opozarja na njegovo poslanstvo. Snov te knjige je: človek in zemlja. Roman sam pa je epopeja tega razmerja.

Izak, samotni naseljenec v divji gozdni pokrajini Sellanraa je preprosta patrijarhalna postava. Živi daleč proč od civilizacije, je eno z materjo Zemljo, ki mu tisočero plačuje njegovo delo. Njega ne dela trdnega in bogatega le kulaški pohlep, marveč ljubezen do zemlje in pa ponos, da jo je otel neobdelani pustinji. Edine motnje prinaša civilizacija. Leta minejo, predno Inger premaga zle vplive mesta. V nasprotju s starejšim sinom Sivertom je mlajši sin Elizej, ki je preživel deška leta sredi mestne civilizacije, izpodkopan za vse življenje. Končno odpotuje v Ameriko in izgine brez sledu kakor odtrgan list v vetru. Trdno kakor skala stoji Izak sredi trpljenja in preizkušenj ter sredi pogubonosnega industrijalizma, ki zavzema vedno večje dele pokrajine. V njem in ljudeh, ki so kakor on, je Hamsun končno našel polnost, veličino in smisel življenja.

Tako se Pan zopet vrne in postane bog vegetativnega patrijarhalnega življenja v skupinah ter se zabarikadira proti civilizaciji. Udomači se, krotek je in marljiv in včasih celo pobožen. Seveda je ohranil svoje kozje noge, toda te pokriva domače platno in domači škornji. Rousseaujev idealizirani divjak je tako napredoval v idealiziranega kmetiča, v imenu prioritete narave pred civilizacijo.

To prioriteto Hamsun navdušeno ponavlja v romanu »Poslednje poglavje« v kontrastu med Danielom in Flemingom. Isto stori še bolj navdušeno v »Potepuhih«, ki so njegova običajna panorama malih ljudi in malih dogodkov, ki pa utripajo v velikem in skrivnostnem življenju. To je regionalizem sub specie gloriae aeternitatis. Pred seboj imamo celo vrsto potepuhov z ozadjem norveškega severa. To so ljudje, ki so se odtrgali od zemlje in se ne morejo nikjer več zakoreniniti, marveč le zapravljajo svojo življenjsko silo in vse, kar je najboljšega v njih. Nestanovitni, zabavni in muhasti glavni junak Avgust je rojen potepuh. Drugi postanejo potepuhi šele polagoma zaradi bede, zaradi trgovine — in pa zaradi Amerike, kakor na primer Edevartova ljubica Lovisa. Prišla je v Ameriko sveža kakor cvetica, po nekaj letih pa se vrne kot razuzdan predmestni snob.

V Hamsunovem delu bi lahko navedli nešteto strani, ki nedvoumno pričajo, da je njihov avtor morda največji zastopnik gibanja v moderni literaturi, ki bi ga lahko imenovali »Nazaj k zemlji in k naravi!«. Hamsun se nagnosko bori proti stroju in proti stoletju stroja. Brez moralizujuče tendence v krščanskem smislu kakor sta jo imela Tolstoj in Rousseau, je Hamsun skoro prav tako silovit sovražnik mesta in kulture. Tudi on podleže isti zmoti, ko istoveti kulturo z lažno kulturo. Hamsun ne ve, da mesto, ki kot civilizatorični činitelj prekinja vegetativno patrijarhalno življenje, ne vodi samo k splošnemu razkroju, marveč nas tudi usposablja, da se prej ali slej zakoreninimo ne samo v zemljo, marveč v vsem človeštvu, ne samo v preteklosti, marveč tudi v stvariteljski sedanjosti in prihodnosti.

Hamsun gleda nazaj in ne naprej. Kakor stari romantiki, tudi on projicira svojo voljo in hrepenenje v zavest primitivne preteklosti. Pan,

kakor ga pojmuje on, je preživeli ideal v moderni obleki. Kajti nič več ne moremo nazaj k naravi, marveč naprej k njej — kar je nekaj bistveno različnega od tega, kar hoče Hamsun. Potrebujemo preprostosti, ki bo vsrkala vase civilizacijo in jo premagala, ne pa tiste preprostosti, ki si zaman prizadeva, da bi jo izločila. Če zavračamo Hamsunovo stališče, mu moramo biti vseeno hvaležni za umetnost, ki je v gotovi meri zrasla iz te miselnosti. Konec konca nas zanima le Hamsun kot avtor. Njegovi spisi so v mnogočem edinstveni, četudi so inspirirani po njegovih atavističnih in včasih vse preveč vaških predsodkih.

Peter Donat

P O R O Č I L A

GLEDALIŠKA POROČILA

Božena Begovičeva: Med včeraj in jutri. Igra v treh dejanjih. Prevedel Ferdo Kozak.

Po Poljakinji Zofiji Nalkovski (»Dom osamelih žena«) in Čehinji Olgi Scheinflugovi (»Okence«, »Gugalnica«) smo dobili v igri »Med včeraj in jutri« Hrvaticke Božene Begovičeve spet novo dramatsko delo, ki ga je spisala žena. V literaturi ni žena kot avtor nov pojav. V liriki, romanu, memoarih in pismih se je že od nekdaj uveljavljala. Dramatika, nemara najtežja in najbolj »moška« izmed literarnih zvrsti, pa se je ženi odprla šele v poslednjem času. In, kot kaže, je predvsem žena slovanskih narodov — med vsemi morda intelektualno najbolj darovita — ki se poizkuša na tem kočljivem polju. Že pri oceni »Doma osamelih žena« Nalkovske smo opozorili v tej reviji (leto II. št. 9) na zanimivo problematiko, ki nam jo odpira žena kot dramatska avtorica, na problematiko, ki obravnava predvsem zakon in odnose do moža z ženskega stališča. Ta problematika je tipično ženska, kaže nam svojevrstno gledanje, ki ga ima žena na moža, ljubezen, zakon in človeško družbo sploh. V tem pogledu je za moškega zanimiva in celo poučna.

V dramah, ki smo jih omenili, se zdi, da ne gre avtoricam za neko svobodno prikazovanje življenja in njegovih konfliktov, marveč za reševanje določno postavljenih problemov, in to predvsem aktualnih »perečih« problemov. Gledalec ima vtis, da avtorica neprestano polemizira z nekim nevidnim nasprotnikom, in ta nasprotnik je, tako kaže, moški, oziroma njegova mentaliteta. Od tod nemara uporna borbenost, tako zoper zastarele nazore, kakor tudi zoper družabni red, ki tlači ženo in čigar ustvaritelj je bil mož.

Posebno izrazit in viden je ta uporni in borbeni duh pri delu Božene Begovičeve. »Med včeraj in jutri« obravnava prav za prav razkol med generacijama, med »starimi« in »mladimi«. Vzorna vdova-mati Maja pusti svoji hčerki Evi polno svobodo, do katere misli, da ima pravico. Ta dama je poosebljena modrost in dobrotta, vendar prikazana dovolj živo, da učinkuje resnično. Njeno nasprotje je njena sestra Vilma, ki terorizira svojo hčerko Belo in je prepričana, da ji je ta dolžna ne le vso hvaležnost, marveč tudi absolutno pokorščino. Bela, medicinka, naposled ne najde drugega izhoda, ko da zapusti mater in se preseli k svojemu prijatelju, bolnemu komponistu Matiču. Denar, oziroma njega pomanjkanje, jo prisili, da se žrtvuje in prepusti svojega prijatelja drugi. Žrtev je bila brezuspešna in komponist se vrne, še bolj skrušen, umirat v njeno naročje.

Moški, ki nastopajo v igri, pomenijo nevidno lekcijo moškemu svetu, kakšen da bi moral biti po avtoričinem mnenju. Tu je najprej idealni, simpatični komponist, ki pa je bolan in mu streže njegova prijateljica, medicinka Bela. Njena požrtvovalnost gre tako daleč, da ga prepusti »drugi«, ki je bogata. Toda nezvestoba, čeprav je dekle samo privolilo vanjo, se mu kruto maščuje. Bogatašica ga zapusti, ko se ga je naveličala, v prejšnji bedi, samo še huje bolnega. In fant umre.

Drugi simpatičen moški, mladi zdravnik dr. Stankov, Belin kolega, je tip viteškega moža, do skrajnosti požrtvovalen do svoje tovarišice, vendar v vsem korekten, tako rekoč erotično brezhiben, nevtralen. Beli je noč in dan v vsem na uslugo.

Upokojeni profesor Novak je prisrčna dobričina, nič manj korekten in kavalirski od dr. Stankova. Platonično je zaljubljen v nekoliko hromo vdovo Majo, ki ji je zmerom na razpolago, tudi kadar hoče dobra dama prepustiti dom svoji hčerki in njenemu tragično oženjenemu ženinu.

Popolnoma drugačnega kova je bogati ravnatelj Krol, ljubimec Majine sestre Vilme. Za njegovo zunanjo korektnostjo se skriva prostaški duh, zalezuje Belo, hčerko svoje prijateljice, in ji stavlja umazane ponudbe. Končno izbije sodu dno, ko posili v hiši svoje prijateljice neko nedoletno siroto. Toda ker je bogat, plača nesrečnim staršem odškodnino, in zadeva je tako likvidirana.

Dva moža sta, ki potrebujeta ženo v svoji nebogljenosti odnosno nesreči. Prvi je bolni komponist, ki se Bela žrtvuje zanj. Drugi, na odru neviden, ki trpi ob bolni ženi in mu je Majina hči Eva v uteho. Bolna žena umre in ljubimca se zdaj lahko poročita. Druga dva pozitivna lika sta tako rekoč nevtralni, brezspolni bitji, prava angela varuha žena. Dr. Stankov in profesor Novak. Edini pravi, polni, zdravi mož v drami, ravnatelj Krol, je žal do mozga pokvarjen in zasluži zato najhušo obsodbo. Edino njemu ne more žena nič pomagati, ne potrebuje je za drugo, kot za zabavo (ljubezen?) in je od nje neodvisen.

Ta izbor moških v tako izrazito polemični drami gotovo ni slučajen. Avtoričino gledanje je s tega vidika psihološko zelo zanimivo in prav se mi zdi, da se čuje enkrat v kulturi — po Strindbergu in »Kreutzerjevi sonati« — tudi druga plat zvona. Seveda so to šele bolj ali manj prvi poizkusi kritičnega stališča žene do moža, vendar kot taki dobrodošli, saj pomenijo nihljaj z druge strani, da se kulturna tvorba »uravnovesi«.

V režiji se je topot prvič poizkusil *Jerman*. Zahteve igre niso ravno največje in novi režiser jim je kar dobro zadel.

Dve sestri, Majo in Vilmo, sta igrali *Nablocka* in *Gabrijelčičeva*. Prva je imela v simpatični materi hvaležnejšo in manj kočljivejšo nalogo. Rešila jo je z mnogo šarma, znanja in rutine. *Gabrijelčičeva* je psihološko zapletenejšo vlogo odigrala z inteligentnim vživetjem in čeprav bi Vilmo ne prisodili v njen delokrog, je nekatere scene in čustvene prehode podala s prepričevalno prirodnostjo.

Njuni hčerki sta bili *Slavčeva* in *Mira Danilova*. Prva je prinesla na oder precej živahnosti, manj moči, druga je prikazala Belo z veliko zunanjo uvežbanostjo. *Boltarjeva* se v epizodi kot bogatašica Mila ni prav razživila.

Izvrsten tip upokojenega profesorja je podal *Daneš*; igral ga je s komično prisrčnostjo. Kakor izrezan je bil *Gregorinov* ravnatelj Krol; vse je bilo pri njem zunanja maska, ki prikriva čustveno prostaštvo. Problematično osebo komponista Matiča je igral *Jan*; bil je samo mestoma prepričevalen. *Drenovcu* je kajpada pripadla vloga »diskretnega prijatelja« dr. Stankova; rešil jo je točno po predpisu.

V celoti ni igra zbudila bog ve kaj zanimanja. Vendar je treba priznati, da je dovolj aktualna, za psihologa celo prava delikatesa.

Vladimir Bartol

HENRI BARBUSSE

Nedavno je umrl v Moskvi francoski pisatelj Henri Barbusse. — Barbusse se je rodil 17. maja 1874 v Asnieresu in je debitiral v francoski književnosti z zbirko pesmi »Les Pleureuses«, ki je izšla leta 1895. V njej se razodeva skrajna občutljivost in čustvenost; razgibljejo jo najbežnejši odenki moderne realnosti:

Je t'ecris st la lampe écoutée.
L'horologe attend à petits coups;
Je vais fermer les yeux sans doute
Et je vais m'endormir de nous...

Ze ta odlomek iz pesmi »La lettre« kaže dovolj jasno vse vire tega neposrednega lirizma. Po tej zbirki se je posvetil literarni in dramatski kritiki v pariških časopisih in revijah. Nadaljeval je svoje literarno delo z romani »Les suplints« (1903), »L'enfer« (1908) in »Nous autres« (1914).

Leta 1916. je izdal »Le feu, journal d'une escouade«, delo, ki je bilo nagajeno z Goncourtjevo literarno nagrado. Prevod te knjige je izšel tudi v slovenščini leta 1921. (Poslovenil ga je Anton Debeljak, izdala Tiskovna zadruga.)

»Ogenj« Henrija Barbusea je bil največji književni uspeh iz svetovne vojne. V tem dnevniku desetniji je pokazal vso grozoto in ves strahoviti nesmisel vojne. Desetnija jo preživlja skozi štiri leta, ko živi med življenjem in smrtjo iztrgana iz vsakdanjega miljeja. S finim občutkom nam je v vsej realnosti pokazal vse, kar je v človeku psihološko primarnega in prihaja nezavedno na dan. Barbusse je nadaljeval naturalistično Zolajeva smer ne le kot umetnik v izbiri svoje snovi in miljeja, marveč tudi v opazovanju in podajanju snovi same, v karakterizaciji svojih ljudi in njihovih medsebojnih odnosov. Označjal je ideje in jih čustveno pobarval; ob profilu intelektualnega pojma je prikazoval vse reakcije srca vedno v neolepšani resnici. Barbusse je tip pisatelja, ki je bil neprestano v stiku z življenjem, s tistim realnim življenjem, v katerem se človek srečuje z elementi. Karakterizira ga globoko sočustvovanje s človeško bedo; a kakor vsak revolucionar je zanikal okostenele in trhle tradicije, ki se zrcalijo v vseh današnjih življenjskih pravilih Evrope. Šel je preko absurdno-nacionalnih vezi in zastavil svoje pero za socialno dobrobit človeštva: »Ali štirideset milijonov sužnjev naščuvanih drug na drugega po zločinu in zmoti, vzdiguje v blatni vojni svoja človeška obličja, v katerih klije naposled volja. Prihodnost je v rokah robov in dobro

razločiš, da bo stari svet predrugačen po zvezi, ki jo bodo osnovali nekoč med seboj oni, katerih število in beda sta neizmerna.« Tu tiči jedro Barbusseovega življenjskega dela, os okoli katere se sučejo vsa vprašanja brezobzirne realnosti. Bil je zagovornik vseh onih milijonov, o katerih je govoril, boril se je za mir med narodi in za socialno pravičnost v novi ureditvi sveta.

Njegova ostala dela so še »Clarte« (1919), »La leur dans l'abîme« (1920) in »Paroles d'un combattant« (1920). Z Barbusseom je izginila iz francoske književnosti najmarkantnejša osebnost zadnjih desetletij.

u.

INTERNACIONALNI URAD
ZA GLASBO

v Moskvi je sporočil češkoslovaški internacionalni družbi za novo glasbo, da bo velika oddajna postaja v Moskvi oddajala na valu 1727 m vsakega prvega v mesecu od 22. do 23. ure moskovskega časa predvsem komorno glasbo pa tudi zborovsko in orkestralno po izdajah vseh internacionalnih založb in tudi po rokopisih. Sprejema vse dopise in rokopise na naslov: Internacionalni glasbeni urad I. R. T. B., Moskva, Petrovka 10, pohiščenje 36.

u.

ALI VESTE

da so na Dunaju pred nedavnim otvorili spominsko razstavo o enem največjih igralcev vseh zadnjih časov, Josephu Kainzu, ki je bil seveda, kakor večina velikih igralcev, Dunajčan;

da je v nekaterih evropskih prevodih dosegel silen uspeh roman mladega, neznanega Islandca Kristmana Gudmundsona »Jutro življenja«. Njegovo vsebino tvorijo elementarne nordijske sestavine: Atlantik, sever, megle, Islandija, zgodba majhnega, v morju in nebu osamljenega ljudstva, ljubezni, nevihte, maščevanja...

da so v Londonu razstavili slike in rezbarije dunajskih otrok, in da je ta razstava izzvala dosti pozornosti in navdušenja. Lepe reprodukcije teh otroških slik, zlasti akvarelov, je izdala londonska založba Evans;

da sta dva znana ameriška moderna književnika, William Faulkner in Ernest Hemingway, taka prijatelja in tako prepričana drug o drugega geniju, da noben od njiju ne sklene pogodbe za prevod svojih del, če se založnik ne obveže, da bo izdal v prevodu tudi romane drugega...

da je...

Nabral Mirko Javornik

Vesele božične praznike!

Srečno novo leto!

Tudi v novem letu...

Založba Modra ptica stopa s to številko v sedmo leto svojega dela. Izdala je do zdaj nad trideset knjig in šest bogatih letnikov revije. Slovenski čitajoči publiki je odprla najširše razglede v snovanje svetovne književnosti in vpeljala v svoji reviji celo vrsto mladih pisateljev, ki zavzemajo danes že odlična mesta v naši književnosti.

To je kratka šestletna bilanca. Toda naša dolžnost ni, da se oziramo nazaj, marveč da gledamo naprej in sledimo času. Naša naloga je predvsem v tem, da neprestano skrbimo, kako bi zmerom čim boljše vzdrževali vez med avtorjem in bralcem. Truditi se moramo torej za dvoje: Prvič, da posredujemo občinstvu čim boljša in čim pomembnejša dela, in drugič, da se krog našega čitajočega občinstva čim bolj širi.

Vendar je prvo brez drugega nemogoče — nemogoče je izdajati tudi najlepše stvari, če ni ljudi, ki bi jih brali. Zato se zmerom obračamo na naročnike, da v tem pogledu sodelujejo z nami in nam pridobivajo novih naročnikov; zato razpisujemo vsako leto bogate knjižne nagrade.

Že v nekaj dneh izide vsebinsko izredno bogata knjiga *Gine Kausove: Katarina Velika*, in ker so pred vrati tudi dolgi božični prazniki, lahko tedaj marsikdo najde priliko, da pokaže to knjigo svojim znancem, jim pove nekaj o njeni vsebini in vrednosti in jih pridobi za naše naročnike.

Vemo tudi, da je nešteto ljudi, ki si knjige pri drugih izposojujejo, da jih lahko berejo; tudi tem lahko razložite, da morejo take knjige izhajati le tedaj, če je nanje naročenih veliko ljudi. Din 20— na mesec je vsota, ki bo z vrednostjo knjige vsakomur desetkrat povrnjena. Prav posebno velja to za naše knjige, ki izhajajo le v malo več izvodih, kakor pa je naročnikov, in bodo še prej ko v desetih letih skoro vse brez izjeme velika redkost. Prav isto, le še v večji meri, velja tudi za revijo; saj novim naročnikom žal že danes ne moremo več postreči s prvimi petimi letniki.

Nagrade za nove naročnike glej na drugi strani.

ZALOŽBA MODRA PTICA

Reviji so priložene položnice. Cenjene naročnike prosimo, da nam nakažejo naročnino za mesec december

Nagrade

za nove naročnike:

Kdor pridobi enega naročnika, prejme lahko eno izmed sledečih knjig:

- * Knut Hamsun / *BLAGOSLOV ZEMLJE*, roman v mehko vez.
- * Knut Hamsun / *POTEPUHI*, roman, v mehko vez.
- * Walter Scott / *IVANHOE*, roman v mehko vez.
- * Fülöp Miller / *SVETI SATAN*, biografija, mehko vez.
- * Sinclair Lewis / *ARROWSMITH*, v mehko vez.
- * Blasco Ibañez / *KRVAVE ARENE*, roman, v mehko vez.
- * Prosper Mérimée / *ŠENTJERNEJSKA NOČ*, roman, v mehko vez.
- * Liam O'Flaherty / *NOČ PO IZDAJI*, roman, v mehko vez.
- * Jack London / *DOLINA MESECA*, roman, v mehko vez.
- * Emil Ludwig / *NAPOLEON*, roman, v mehko vez.
- * Sigrid Undset / *JENNY*, roman, v mehko vez.
- * Emil Vachek / *KRI NE KLIČE PO MAŠČEVANJU*, roman, broš.
- Alojzij Gradnik / *SVETLE SAMOTE*, izbor pesmi, v platno vez.
- Jiřy Wolker / *PRAVLJICE*, v platno vez.
- Vladimir Bartol / *LOPEZ*, drama, v platno vez.
- Knut Hamsun / *GLAD*, roman, v platno vez.
- P. Ripson / *MARSOVE SKRIVNOSTI*, roman, v platno vez.
- Clara Viebig / *BABJA VAS*, roman, v platno vez.
- Al Jennings / *PESNIK IN BANDIT*, roman, v platno vez.
- H. R. Bernorff / *VOHUNI*, biografije, v platno vez.
- L. N. Tolstoj / *IZPOVED*, v platno vez.
- R. Kipling / *KNJIGA O DŽUNGLI*, vezano.
- Ivan Cankar / *MOJE ŽIVLJENJE*, vezano.
- Ivan Cankar / *GREŠNIK LENART*, vezano.
- Anatol France / *KUHINJA PRI KRALJICI GOSJI NOŽICI*, v pl. vez.
- Chesterton / *ČETRTEK*, roman, vezano.
- W. Shakespeare / *OTHELLO*, tragedija, vezano.
- Shakespeare / *SEN KRESNE NOČI*, komedija, vezano.
- Shakespeare / *MACBETH*, tragedija, vezano.
- F. M. Dostojevskij / *IDIJOT*, roman v štirih delih v platno vez. —
(Za enega naročnika pošljemo dva dela.)

Kdor pridobi dva naročnika, si lahko izbere eno izmed gori z zvezdico (*) označenih knjig vez. v platno, ali pa dve izmed gori naštetih knjig.

Kdor pridobi tri naročnike, si lahko izbere eno izmed gori z zvezdico (*) označenih knjig vez. v polusnje, ali pa tri izmed gori naštetih knjig.

Kdor pridobi še več naročnikov, si lahko izbere odgovarjajoče število zgoraj označenih knjig.

GINA KAUSOVA
KATARINA VÉLIKA
POSLOVENILA M. MOHORIČEVA

Knjiga, ki je izšla v izvirniku šele letos in vzbudila po svetu izredno veliko pozornost, izide v nekaj dneh tudi v slovenskem prevodu. Nedvomno bo delo tudi za nas poseben dogodek. Naročniki Modre ptice jo v kratkem prejmejo. Najprej seveda tisti, ki imajo poravnano naročnino.

One naročnike, ki so v zaostankih z naročnino, pa opozarjamo, da naj jo po priloženi položnici takoj nakažejo, sicer jim ne moremo garantirati, da jim bomo mogli pozneje še poslati Katarino Véliko. Zanimanje za to knjigo je nepričakovano veliko, in verjetno je, da bo v kratkem času razprodana. Zamudniki se bodo torej morali pozneje zadovoljiti s kako drugo knjigo iz naše založbe.

Še eno dragoceno knjigo

več imate v svoji knjižnici, ako pošljete lanski letnik revije v vezavo. Pošljite vse številke in v nekaj tednih Vam vrnemo vezan letnik. Vezava stane Din 30.— (s poštnino Din 35.—). Prav toliko stanejo tudi vezave prejšnjih letnikov. Kdor pridobi enega novega naročnika mu vežemo letnik revije brezplačno.

Posebne nagrade za Božič in Novo leto

Kdor pridobi najkasneje do 8. januarja
3 naročnike

mu pošljemo za nagrado vse tri v platno
vezane knjige
monumentalnega Galsworthyjevega epa:

SAGA O FORSYTH

ali pa velezanimivo knjigo dr.ing. univ. prof. Milana Vidmarja

MOJ POGLED NA SVET

Izrabite ugodno priliko, ki se Vam nudi. Opozarjamo, da so te nagrade samo izjemne in da jih pozneje ne bomo mogli več razpisati ali poslati. To velja torej samo od 1. decembra t. l. do 8. januarja prihodnjega leta.

Založba Modra ptica

KVERTA "D-7"
03
LJUBLJANA

TYRŠEVA CESTA 67

TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13

Bratje Piatnik v Radečah

pri Zidanem mostu
je najstarejša tovarna za papir v Jugoslaviji, ki izdeluje
priznано najboljši in najfinejši papir za dokumente,
vrednostne papirje, za trgovske in zemljiške knjige itd.

Zlasti izdeluje **lin brezlesni papir** vseh vrst in teže za
tisk knjig, listov, brošur in vseh vrst tiskovin, pismeni in
pisarniški papir, strojepisni papir, karton bel in barvast,
dokumentni koncept itd. — **Specialna tovarna za izdelavo**
risalnega papirja, papirja za kamenotisk, offsettisk in bakrotisk

... Izdeluje tudi vse vrste **srednjefinega papirja**

Naročila sprejema in izvršuje ter daje vsa pojasnila tvrdka

MERCINA IN DRUG

glavno zastopstvo in samoprodaja na veliko

Ljubljana, Kolodvorska ulica 8 — Telefon 22-32

Cene skrajno solidne, nižje od vseh inozemskih!

Salda-konte, štrance, journalne,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

**Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne**

**v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje**

TISKARNA. MERKUR

TRG. I N D. D. D.
LJUBLJANA
GREGORČIČEVA 23
TELEFON ŠTEV. 25-52

se priporoča za cenj. naročila,
ki jih bo izvršila hitro, lično

in po zmerni ceni. Tiska
knjige, brošure, časopise,
revije, kuverte,
memorande, račune, letake,
lepake, posetne karte,
letna poročila, vsfopnice,
vabila i. t. d. v eni ali več barvah.

V lastni založbi izdaja:
„Trgovski list“, „Službeni list
kraljevske banške uprave Dravske
banovine“ in „Zbirko zakonov in uredb“,
katere seznam Vam na željo dopošlje.